

Des Saône 1761 deel 1/2

USA 1068 H3

1068

H3

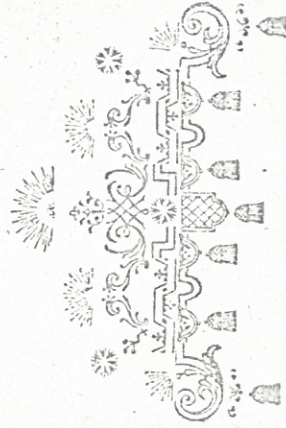
N I E U W E

W E D E R D U Y T S C H E

S P R A E K - K O N S T

D O O R

J. D E S R O C H E S.

T' A N T W E R P E N

By J. GRANGE' Stads-drukker en Boek-
verkooper op d'Eyer-merkt.

1761.

VOÓR-REDE.

Dit Boek toont in den eersten opslag genoegzaam dat het enkelyk ten vóórdeele en nut van het gemeyn is ondernomen. By eene magere stoffe, als is de Sprack-konst, waer in men geduerig moet bezig zyn met moeyelyke kleynigheden en letterkleevingen, is niet veel profyt of roem te behaelen; en dit zou de reden wel kunnen zyn, waerom Braband aen zulk een noodzaakelyk werk zoo lang gebrack heeft gehad.

Niemand denke dat wy te ruym spreéken, wanneer wy dit Boek, indien het anderszins wel is uygevoert, noodzakelyk noemen. De leergierige Jonkheyd zal in de twee eerste Deelen de gronden

V O O R - R E D E .

Gronden haerer Moedertaal en de Regels eener zuiverere spelling vinden. De *Syntaxis* zal haer dienen, om alle overtolligheyd van woorden, alle gedwongene schikking nytt haere Schriften te verbannen, en eenen stiel te schryven, die *net*, *vloeiende*, en onze taal *eigen* zy. Niet dat ik wil zeggen, dat het alle *Poëten* en *Orateurs* moeten worden, veel min dat men in de burgerlyke famen-leéving en gemeynzaeme samenspraeken zich vast aen deéze Regels binden moet. Neen, dit is ons oogwit niet. Maer dat eene welgegronde spelling en eierlyke schikking van woorden, in Brieven en andere schriften, de plaats neéme van die gewoonlyke opeensapeling van onnoodige letters, en van die stlyve en redenlooze *Construc-tien*, dit wenschen, dit verhoópen wy de vrugt van onzen luysterloozen arbeeyd te zullen zyn.

Men behoeft ook niet te vreezen, dat de Jonkheyd met het leeren deézer regelen eenen tyd zal verliezen die zy nuttelyker aen het Latyn of andere Taelen zou kunnen besteedden. Wel hoe? zal men zes, zeven, acht jaeren bezig zyn met eene vromde taal, en die nog fomtyds maer ten, halven te leeren, en dan zyn leéven lang misfichien

ZEVEN

V O O R - R E D E .

zeven of acht occasien hebben om die duergokogte weétenschap te doen gelden; en voor de grondige kennis zynrer Moedertaal, die ons dagelyks te pas komt, zal enen kleynen tyd ons te kostelyk, en weynige moeyte ons te zwaer dunken? zoo worden wy gelyk aen die groote Reyzigers, die alles weéten wat in *China* of *Groot-Tartarien* te weéten is, en in hun eygen Vaderland vremdelingen en onkundigen zyn.

Maer al moest de studie van 't Latyn, voor die der Moederlyke Taelé gsfelt worden, zoo blykt nog niet dat deéze laette geheel te verwaarloozen is; vermits de eene tot eene bekwaeme inleyding der andere dienen kan. Alle Taelen hebben onder malkanderen zekere Grondregels gemeeyn. Imand die in 't Vlaemsch weét wat een *Substantivum*, een *Pronomen*, een *Verbum* is, en die kan *Declinieren* en *Conjugeeren*, zal in vier jaeren tyds in het Latyn grooteren voortgang doen, als andere in zes. Deéze waerheyd is zoo zeker, dat ik niet geloof dat imand de zelve betwisten zal:

Wat de misflagen aengaet, daer zulke Boeken

VOOR-

V O O R - R E D E .

voornamentlyk aen onderhevig zyn, wy onderwerpen ons geheel aen het oordeel van bescheydene Lezers. Weet imand enen korteren of beteren weg om de jeugd tot de kennis der Tael te geleyden, wy zullen het met vermaak hooren, en ons naer zyne lessen schikken. Geene ydele glorie ons oogwit zynde, zullen wy geerne alle berispingen afwagten. Mag maer de Jonkheyd eenig voordeel uyt onzen arbeyd trekken, zoo rekenen wy onze moeyte dobbel betaelt.

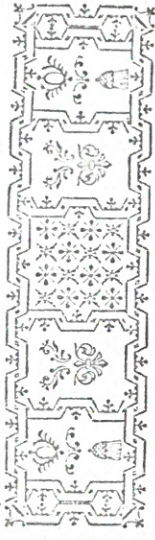

B E N E D I C T I O N

Van Den

D R U K K E R .

Beminden Lezer, indien dit Boekken bet geluk heeft van u te bebaegen, zal den Schryver, zich verder op het beürveijden der Tael toeleggende, eene nieuwwe Rhetorica, Dichtkonst en Manier van Brieven te schryven in't licht doen komen: *Als mede eene Franche Sprack-konst, dienende om die Tael doór middel der onse te leeren; welke Sprack-konst veel noodzakelyke Regels, in geene andere Boeken te vinden, behelzen zal. Deese werkjes zullen of welider in't byzonder, of wel alle bij malkanderen te bekomen zijn, en op het zelve Formaat gedrukt, om voor die zulks begeert, bij een gebonden te kunnen worden.*

NIEUWE NEDERDUITSCH
SPRAEK-KONST

EERSTE DEEL
HANDELENDE VAN DE SPELLING.

EERSTE HOOFDSTUK.

Van de Vocaelen, Diphthongen en Triphthongen.

D E Nederlanders gebruyken tot het
schryven, zoo der eyge als der
vreemde woorden, zes-en-twintig
Letters; te wecten,

a, b, c, d, e, f, g, h, i, j,
k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w,
x, y, z.

Deeze Letters noemen zy,
a, be, ce, de, e, ef, ge, ha, i, ja, ka,
el, em, en, o, pe, qu, er, es, te, u, va,
wa, ix, y, zeta.

J, v, w, worden van de Duytschers, *je, ve, wa,*
en van de Hollanders *je, ze, we* genocmt =
men kieze uyt deeze benamingen, welke men
wilt;
A

wilt; maer voor al zy men bezorgt de *h*, geene *afsche*, maer *ha* te noemen, en wel uyt te spreken; nadien het zonder dat onmogelyk is tot eene goede spelling te geraken.

De letters worden verdeelt in *klinkers*, *twee-klanken*, *drij-klanken* en *mede-klinkers*; die wy tot gemak der geene, die zich tot de studie der Latynsche en Franfche Taelen begeeven, *Vocaelen*, *Diphthongen*, *Triptongen* en *Consonanten* noemen.

I. A F D E E L I N G.

Van de Vocaelen.

Hete *Vocael* is eene letter, die zonder behulp van andere uytgesproken kan worden: zulke zyn er zes; *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, *y*.

De vyf eerste deézer veranderen van klank zoo dikwils zy in eene *syllabe* van eene *Consonans* gevolgt worden. De *a*, by voorbeêld, klinkt in 't woord *na* anders als in *nat*; de *e* in *be* verschilt van de *e* in *beid*. Zoo ook in *it* en *til*, in *zo* en *zol*, in *ru* en *ruth*, behoud de *Vocael* geenzins den zelven klank; welk onderscheyd de kinderen in 't eerste spellen leeren wel grondig ingeprynt moet worden.

II. A F D E E L I N G.

Van de Diphthongen

Als twee *Vocaelen* in eene *syllabe*, malkanderen volgende, te gelyk worden uytgesproken worden die eene *Diphthong* genaemt:

Volgens deeze bepaafting tellen wy dertien *Diphthongen*; *ae*, *ai*, *of ay*, *au*, *ee*, *ey*, *eu*, *ie*, *oe*, *oo*, *ou*, *uy*, *ue*.

Ac

3
De heeft wat langer klank als de *a*, gelyk in *maer*, *waer*, *daer*.

Als en *aij* worden zonder verschil voor malkanderen gebruykt, als in dit vers, van den Prins der nederlandfche dichteren: *Ay my! hoe ryzen my de hairen!*

Miffchien zyn deeze twee woorden de eenigfte die deze diphthong vereyfschen, want wat het fchryven van *kay*, *tay*, *bay* en diergelyke aen-gaet, zulks is een enkel misbruyk, dat door het eenpaerig toetfemmen van alle goede fchryvers veroordeelt word: moettende die woorden met de *Triptong aij* gefchreeven worden; aldus, *kay*, *tay*, *bay*, *dray*, *fray* &c. waer van wy hier na zullen fpreken.

De Diphthong *au* heeft de zelve klank als de *ou*, en word alleen gebruykt in onduytliche woorden; als *Paulus*, *Laurentius*, *Aubertus*; als ook in *Paus* en *dauw*, afkomstig van het Hoogduytliche *Pabst* en *daw*; welke wy met geene *ou* hebben konnen fchryven, om dat zy in de grondtael met eene enkele *a* gefchreeven ftaen.

Alzoo de Diphthong *ee* dry verfehede klanken heeft, dient de zelve ook op dry-derhande wyzen gefchreeven. Den klank door malkanderen vloeyende, fteilen wy aldus, *ee*, als in deeze woorden, *Beef*, *deeg*, *feef*, *geveef*, *kleed*, *leed*, *mees*, *feen*, *teen*, *vleeſch*, *zee*.

Den harten klank teekenen wy aldus, *éé*, als in *breékt*, *dreéft*, *geéft*, *heéft*, *kleéft*, *meéft*, *neémt*, *preékt*, *ſteéft*, *Weérwolf*.

Den klank als *ei*, die ook van veéle met deeze letters gefchreeven word, als *weérdig*, *veérdig*, *Peérld*, noémt den *circumflexus* aen; als, *beér*, *deérljk*, *geérus*, *keérs*, *meért*, *neérfig*, *peérd*, *regveérdig*, *ſteért*, *veérdig*, *weérdig*, *zweért*.

A 2

Fy

4 Ey klinkt gelyk eene enkele *y*, zoo als blykt in deeze woorden; *rey*, *goedbeyd*, *reynbeyd*, *wyf-beyd*, *vleyen*, *spreyen*.

Eu, word uytgesproken, als in *deur*, *sebur*, *trour* &c.

Te heeft eenen scherpen klank, gelyk als in *vier*, *bier* &c.

De *oe*, word by ons even als de *u*, by de Duytschers uytgesproken; als in *boe*, *zoet*, *goed* &c.

Oo, heeft somtyds eenen harden klank, als in *voor*, *door*, *school*, *lood*, *toorn*; wanneer men de zelve met een *accent* behoort te teekenen: somtyds vloeyt den klank door malkanderen, aldus *hoog*, *hoofd*, *hoort*, *poort*, *poot*, *zoom*.

Met de Diphthong *ou*, behooren alle de woorden geschreeven te worden, die dien klank vercyffen; als volgt; *oud*, *goud*, *font*, *betrouwen*, *brouwen*, *waerschouwen*.

Behalven de geene, die wy onder de *au* uytgezondert hebben.

Uy, klinkt als volgt; *stuyker*, *zuyver*, *uyt*, *bryd*, *schuyt*, *kryd* en zoo voorts.

Ue, klinkt gelyk eene enkele *u*, die van geene *Consonans* gevolgt is; by voorbeeld, *uer*, *vuer*, *zuur*, *gebuer*, *muer*, *buer* enz.

Nadien er veële Diphthongen zyn, als *ae*, *ee*, *oo*, en *ue*, die in geluyt van de enkele *vocaelen* niet verschillen, zoo blyft noch overig te weeten, wanneer eene syllabe met eene enkele *vocael*, en wanneer met een Diphthong geschreeven dient te zyn.

De syllaben, die met eene *Consonans* eyndigen, als *maat*, *maet*, *wet*, *weet*, *los*, *loos*, geëven door hun verscheyden geluyt genoeg te kennen, of zy eene Diphthong of eene enkele *Vocael* vercyffen; in die, de welke met eene *Vocael* eyndigen,

gen, moet men deezen regel volgen.

Indien het eenvoudig *getal*, of *singularis* tot de uytpraek eene Diphthong noodig heeft, zal ook het meervoudig of *singularis* met eene Diphthong geschreeven worden; zoo ook, indien het eenvoudig eene enkele *Vocael* vercyfft, word ook het meervoudig met eene enkele *Vocael* geschreeven.

Om dat dan in *maet*, *baes*, *beer*, *boor*, *vuer*, *ik hael*, *ik geef*, *ik hoor*, *ik buer*, de Diphthong noodzakelyk is, moet infgelyks *maeten*, *baeren*, *beeren*, *booren*, *vueren*, *haelen*, *geëven*, *hooren*, *bueren* en al wat daer van afkomt met eene Diphthong geschreeven worden: en om dat *glas*, *laken*, *bad*, *vat*, *bagel*, *wagen*, alleen eene enkele *Vocael* vercyfft, moet het meervoudig *glazen*, *lakens*, *baden*, *vaten*, *bagels*, *wagens* ook met eene enkele *Vocael* geschreeven zyn.

III. A F D E E L I N G.

Van de Triphthongen.

D Ry *Vocaelen* in eene *Syllabe* staende en te samen uytwordende gesproken, worden eene Triphthong genaemt, komende wy er zes in onze tael tellen; namentlyk, *aeij*, *aeu*, *ieu*, *oey* en *ooij*.

Aey vind men in *fracy*, *dracyen*, *bet waeyt*, *kracyen* enz.

Aeu; met deeze Triphthong behooren de volgende woorden, die sommige met *au* schryven, gespelt te worden: *raeuw*, *klacuw*, *benaeuw*, *begracuw*.

De reden hier van is, dat de klank van de *au* verscheyden is van die, de welke in de bovengezeerde woorden word vercyfft, *au*, zoo als men hoort in 't woórd *Paus*, klinkt als *ou*, indien

men dan in het uytſpreken en ſpellen *rauw*, *klauw* enz. gebruykt, wat onderſcheyd hoort men dan tuſſchen *rauw*, dat niet gekookt is, en *rauw* of *draefbeijd*? Daer men in tegendeel onze ſpelling en uytſpraek de welke ook die van het puyk der ſchryver is, volgende, een groot verſchil in de voorzeyde woorden gewaar word; klinkende *rauw*, *klauw* gelyk of die met eene *ae* geſchreeven vaeren, het welk de opregte en eyge klank is van deeze *Tripbong*.

Een word uytgeſproken als in *leuw*, *ceuwig*, *ſchreuw*, enz.

Ien word behoort in *nieuw*, *vernieuwen* enz.

Oey komt in de volgende en diergelyke woorden, *moeijſte*, *vloeyen*, *roeyen*, *beſproeyen* enz.

Ooij word dus uytgeſproken, *ſtrooij*, *berooij*, *ontdooyt*.

*** T W E E D E H O O F D S T U K ***

V A N D E M E D E K L I N K E R S .

B. Over deeze letter valt niets byzonders te het woord *hembd* willen verbannen; men weét niet om wat reden, nadien niet alleen het ootſpronkelyk Hoogduytſch, maar oock de beſte Nederlanders de *b.* daer in behouden.

C. Deeze letter word noch van de meefte ſchryvers in de onduytſche woorden gebruykt; als in *Carolus*, *Catharina*, *Cæſar*, *Corinthen* enz.

Voor de geene die deeze ſpelling, welke wy de beſte oordeelen, volgen, zullen wy aanmerken, dat de C. voor eene *e*, *i*, en de Diphthongen die dien klank bezitten, gelyk ook wanneer zy aldus geteekent is *ç*, word als eene *f* uytgeſproken; voor alle andere letters klinkt zy als een *k*.

Voor-

Voorbeelden hier van.

{	Caravane,	als eene k.
	Cedar,	als eene f.
	Scavola,	als eene f.
	Cicero,	als eene f.
	Cocles,	als eene k.
	Cuius,	als eene k.
}	François,	als eene f.
	Clemens,	als eene k.

Cier, *cierad* en de woorden die daer van af ſtammen, als ook een *Cijsken*, zekere Vogel, zyn miſſchien de eenigſte opregte Duytſche woorden, die met eene C. geſchreeven moeten zyn.

Ch. Wy zullen hier eenige regels ſtellen om te zien, wanneer men deeze twee letters in plaetſe van de g, gebruyken moet.

Indien een *grontwoord* met *ch* geſchreeven word, zullen alle woorden die van het zelve worden afgeleyd, met *ch* geſchreeven worden; van gelyken zal men de g gebruyken, indien het *grontwoord* de g vereyſcht.

Tot verklaering van deezen regel dient, dat het geene wy *grontwoord* noemen, een woord is, dat van geen ander is gemaakt. *Lachen* is een *grontwoord* daer van word afgeleyd eenen *lach belachelykeiyd* enz. in alle deeze woorden is de *ch* noodzakelyk, om dat zy in *lachen* gevonden word. *Zien* is een *grontwoord*; daer van komt ik *zag*; van ik *zag* komt *gezag*, *ouzag* enz. dat alles met eene g geſchreeven word. *Leggen* is een *grontwoord*; daerom word, ik *leg*, ik *lig* en al wat daer van afkomt, met eene g geſchreeven.

Men kan oock dikwils aen het *meeroudig* van een woord gewaar worden, met wat letter het *eenoudig* daer van geſchreeven dient te zyn: om dat

A 4

dat wy *zagen* eene *g* vereyftcht, moet, *ik zag*, noodzakelyk met eene *g* gefchreeven worden. Dit ziet men ook in *dagen*, *dag's*, *slagen*, *slag*; *vragen*, *vraag*; *wegen*, *weg*, en ontelbaere andere.

Deeze twee regels zyn de zekerfte en gemakelykste, die men over deeze ftof kan geeven; maer daer is een groot getal woorden, als *ge-zigt*, *gevrigt*, *zagt*, *zugt*, *bogt*, *kragtig*, *gedagtig*, *klagt*, *vragt*, *declagtig*, *wagten*, *gezogt* enz. welke onder geene van onze twee regels behooren; niet onder de eufte, want zy van geene woorden afgeleyd worden, waer aen men zien kan, of zy de *ch* of wel de *g* vereyftchen; niet onder de tweede, dewyl hun *meervoudig* ons ook geen licht hier in geeven kan. Ons bedunkens, en naer het voorbeeld der deifigfte fchryvers, mag men in zulke woorden, zonder miflag, willekeuring of wel de *ch* of wel de *g* gebruyken; Dit laete zullen wy in dit werk volgen.

Noch zyn er woorden, die, hoewel eene zelve uytpraek hebbende, volgens hune verfhillende beteekening, nu met de *ch* en dan met de *g* gefpelt moeten worden; als *licht* een helder licht; *ligt*, dat niet zwaer is. *Dicht*, een gedicht; *dtigt*, dat niet ver-re af is. *Doch* of *maer*; *Dog* of *dogge*, eenen hond. *Recht* of *Regtveerdigheyd*; *regt*, dat niet krom is. *Roch*, eene vis; *rog*, of *rogge*, daer men brood af bakt. De *Lucht* of de *Logt*, die ons omringt; *ligt*, als een *ligt* hert, *lugt* gemoed.

Benige voegen hier by *noch*, als *noch* het *leven*, *noch de dood*; *nog*, als *nog meer*.

De woórdekens *zich*, *aeb*, *lach* in den zin van foorte, *wach*, als *wachgaen*, *toch*, *och*, worden beter met eene *ch* als met eene *g* gefchreeven. Ook volgen de woorden, die van deeze en de voorgaende afgeleyd zyn, den algemeynen regel;

9
als *verlichten*, met licht beftraelen, dat komt van *licht*. *Verlichten*, den arbeyd verligten, dat komt van *ligt*. *Dichter*, eenen Poët, dat komt van *dicht*. *Rechter*, eenen rechtveérdrigen *Rechter*, dat komt van *Recht*. *Geflacht*, het menfchelyk geflacht, dat komt van *flach*. *Geflagt*, daer is een *Lam* geflagt, dat komt van *flagen*.

Wy zullen hier niet zeggen dat de *ch* op eene *f* volgende, als in *fchaepe*, *menfch* enz. noyt in eene *g* verandert mag worden; noch ook dat de *c* uyt *ick*, *frick* enz. verbannen dient, mits wy niet vermoeden dat iemand in zulke grove mifflagen vervallen zal.

D. Om te weeten wanneer tot het fluyten eens woórds de *d* of de *t* word vereyftcht, heéft men alleen de zelve regels, doór ons op de *ch* en *g* gefelt in agt te neemen. Om dat *worden* met eene *d* gefchreeven word, zal, *ik word*, *gy word* en alles wat van *worden* voortkomt met de *d* en niet met de *t* gefloóten worden. *Laeten* heeft eene *t*; dus fchryft men, *ik laet*, *hy laet*, en alles wat van *laeten* komt met eene *t*: Maer indien het *grondwoord* zonder *d* en zonder *t* word gefpelt, moeten de daer van afgeleyde woorden noodzakelyk eene *t* aenneemen.

Voorbeelden hier van.

<i>Eeren</i> ,	<i>hy eert</i> ,	<i>geëert</i>
<i>Speelen</i> ,	<i>hy speelt</i> ,	<i>gespeelt</i> .
<i>Koupen</i> ,	<i>gy koopt</i> ,	<i>gekogt</i> .
<i>Vraegen</i> ,	<i>gy vraegt</i> ,	<i>gevraegt</i> .
<i>Huuren</i> ,	<i>hy huert</i> ,	<i>gehuert</i> .
<i>Beminnen</i> ,	<i>hy bemint</i> ,	<i>bemint</i> .

Den tweeden Regel, dien wy, om het onderscheyd tuffchen *ch* en *g* te kennen, gaven, was, dat het *ernoudig* zich fhikken moest naer de letter

letter, die in het *meervoudig* word behoort: welke regel niet min in de *d* en *t* plaats hebben zal. Om dat men dan in *meervoudig* schryft *bemide kinderen, afgevergte vonnissen, booggeerlic bevelen, grote brooden, sloute woorden, beete baden*; zoo zal men ook in het *eenvoudig* schryven *bemind kind, afgevergd vonnis, booggeerd bevel, groot brood, slout woord, beet bad*. Wat nu de woorden betreft, die van geene andere afgeleyd, en zonder *meervoudig* zyn, als *dat, tot, het* enz. die moeten zonder uytzondering met eene *t* geëyndigt worden.

H. Hier zyn wy aen den struykelsteen gekomen, waer over zoo veële ten spot van andere vallen, in der daed, wie zal zich van lachen onthouden? of om beter te zeggen wat Nederland zal zyne spyt betoemen, als hy die eyge Tael, die in de schriften van *Vondel, Hooff, Cats* en honderd andere met zoo veële bevalligheden pronkt, door verdervelyke misbruyken zoo deërlyk mishandelt en afgebafter ziet? Als hy zoo in brieven als in openbaere opschriften den *Hos, den oud, den emel, den aen, het uijts* het *ert, den berm* en diergelyke fraeyheden leezen moet! Hier moeten hulpmiddelen toegezegt en in het werk gestelt worden. Ons voormeëmen is niet eene lyst aller woorden, waer in de *b* noodzakelyk is, in het licht te geëven, dat zou een geheel boek vervullen, en nogtans weynig voordeel bybrengen: Maer men moet de kinderen van hunne eerste jaeren afgewennen de *b* nooit *afsche*, maer *ba* te noemen en uyt de borst te galmen en zoo in het spellen als in het leëzen wel uyt te spreëken.

Dit middel is onseylbaer: Den iver, tot het welzyn der jeugd, zal er de welmeynende Meesters noch andere inboezemen die alle kon-

nen

nen dienen, om dit gebrek uyt te roeyen, en voor onze tael in dit stuk en ook in andere eene gewenschte volmacktheyd te bevoorderen.

Een ander misbruyk is de *b* op de *g* en op de *t* te doen volgen in woorden waer in zy niet uyt gesproken word; als in *ghif, gbeluk, gheprezen, thoonen, thien* en meer andere; doch al zoo die overtolligheyd reeds uyt de meeste schriften verbanen is zullen wy dit ongemerkt laeten voorby gaen.

L. J. Den besten regel, dien men wegens het gebruyk van de *i* en *de j* kan geëven is het gehoor: het zelve zeg ik van de *u*. *v*. *w*. en zeker, wie hoort niet, dat in dese woorden *iet, jet, uyl, uyl wijl, de i en j, de u, v, en w*. in de uytpraek zeer verscheyden zyn; om welke reden men niet verpligt is regels over haer gebruyk te geëven, zoo min als men hier toe in andere letters, by voorbeeld *l en n* verbonden is. Men zou nochtans tot regel kunnen stellen, dat deëze dry *medeklinkers j. v. w.* gebruykt moeten worden, zoo dikwils, zy, eene *syllabe* beginnende, voor eene *vocaal* komen te staen; by voorbeeld, *jaegen, vullen, willen*; doch dan zouden *temaud, iets terland, uer, uijt* enz. uytneemingen aen den regel zyn. *T* en waere men wilde zeggen, dat de *ie, ue, uij* *Diphthongen* zynde, niet gezezt kan worden dat de *i* en *u* voor volstrekte *Vocaelen* staen. Maer al zoo de *v* in onze tael, niet alleen voor *vocaelen*, maer oock voor de *l* en *r*, als by voorbeeld *vleeyen, vvaegen*, word gezezt, dat in het Latyn en Fransch niet is, en deëzen regel ons niet leert wanneer wy voor die twee Consonanten de *u* of de *v* moeten gebruyken, zoo blyft zeker en vast, dat het gehoor den besten regel hier in is.

P. Als

P. Als by deéze letter eene *b* word gefest, neemt zy den klank aen van eene *f*; doch dit geschied alleen in onduytsche woorden, als in *Philosoph*, *Philadelpia*, *Phereas*. enz.

QU. Met deéze twee letters schryven veéle de woorden die anderszins eene *kw* zouden vereyfschen, al *kwad*, *kwellen*, *kwijnen*, *kwijlen*, die schryvende *quaed*, *quellen*, *quijnen*, *quijlen*: wy keuren juyst deéze laeste spelling niet af, maer derven nochtans wel verzekeren, dat de eerste gegronder en de tael eygender is. Schryvende ik *quam* voor ik *kwam*, verliest men den oorsprong des woórdts uyt het gezigt, nadien het voórts komt van komen, dat zeker met geene *qu*, maer met eene *k* geschreeven word. Daer- enboven wie zal my zeggen dat in *quellen*, *quijnen*, *quijlen*, de *ue* en *uij* geene Diphthongen zyn; en dat ik by gevolg zou kunnen leezen als of er stond *kuelen*, *kuijnen*, *kwijlen*? Om welke ongelgtheden te vermyden, wy de *kw* beter als de *qu* oórdeelen te zyn.

S. Hoe verscheyden het geluyt deézer letter ook van de *z* is, heéft men nochtans voór deézen de eene altyd voor de andere gebruykt; schryvende *sac*, *skeer*, *sfoo*, *sfer* in plaectse van *zaed*, *zeer*, *zoo*, *zuer*. Waer dit misbruyk zyne geboorte bekomen heeft, is ligt te vermoeden.

Onze Voóroorders, meer in vreemde taelen als in hunne eyge erwaeren, hebben in het Latyn en Fransch gezien, dat de *f* tusschen twee *Vocaelen* staende als eene *z* word uytgesproken. Dien regel hebben zy in hunne Moedertael ingevoert, en *raesen*, *biegen*, *beuelsen*, en diergelijke woorden, alwaer de *f* tusschen twee *Vocaelen* staet, geschreeven: Waer nae dic letter verder de plaets der *z* in het begin der woorden inge-

ingenomen heeft. Eyndelyk is dien misflag ontdekt, en te gelyk met zoo veéle andere uyt onze tael, verbannen; zoo dat men nu met eene *f* de woórdten, die een scherp geluyt vereyfschen behoort te schryven, en met eene *z*, die in de welke eenen zagteren klank word behoort: zoo als hier onder blykt.

Samen	zaif
Sedert	zeem
Sim	zin
Somme	zoon
Suf	zullen
Suyker	zuyl.

Sommige neémen hier uyt de woórdkens *zyne*, *zyne*, *zyn*, die schryvende *synen*, *syn*, *syn*, waer van wy in het tweede deel van dit werk in 't hoofdeel der voornaemen zullen spreéken.

X. Schoon de *x* geene Nederduytiche letter is, heeft zy nochtans ingang in de woórdten *blixem*, *exter*, *hex* gevonden, hoewel die ook zeer wel aldus, *blijsem* *ekster*, *heks* worden geschreeven. De andere woórdten, die deézen klank vereyfschen, moeten met *ks* gespelt worden; aldus *wetkelyks*, *zalks*, *de elakte des aerdryks*, enz.

***

DERDE HOOFDSTUK

VAN DE GELUYDTEKENEN.

WY hebben voór onze tael alleen 4 *geluydtekenen* of *accenten* van doen, de welke wy met de Latynen *Acutus*, *circumflexus*, *trema* en *Apostrophus* zullen noemen. Van den *Acutus* is hier voór ter gelegentheid van de *Diphthong ee* genoeg gesproken.

De

De *Circumflexus* dient, behalven het geene wy er hier voot op de *Diphthong* *ee* van gezezt hebben, om aen te wyzen dat men eene of meer letters uyt een woord gelaeten heeft; als by voorbeeld, in *Braer*, dat van *Braeder* met uytlasting der letteren *ed* word gemaekt; *kleeren*, dat van *kleederen* komt. By de Dichters komt dit teken by naer op iedere bladzyde voór; by *Voudel* in de *Altaer-geheimenissen*.

Een worm en vis gekroonde *Mogentheer*?

By *Vollenhove*.

Gods mond gelacif met gal en eek!

By *Jonktijts*

Zuip, Bloedhond, zuip u dronken aen zyne *aëren*.
In welke voorbeelden de uytgelaetene letters van *bekleeden*, *mogenbeeden*, *edik* en *adere* met eenen *Circumflexus* getoekent staen.

De *Trema* .. word gebruykt, zoo dikwils eenige *Vocaeln* die eene *Diphthong* of *Triphthong* zoudten uytmaeken, om de uytpraek van een geleyden, en in voiftrekte *Vocaeln* verandert worden: in welk geval de geteekende *Vocael* altyd eene nieuwe *syllabe* beginnen moet. Dit zullen wy met eenige voorbeelden verklaren.

geëert, *geënt*, *beziën* enz.

De *Trema* die boven de *e* in deéze woórdlen staet, toont aen dat de zelve eene nieuwe *syllabe* begint, en by gevolg dat *geëert*, *geënt* van twee, en *beziën* van dry *syllaben* zyn. Neem nu de *Trema* weg, dan zullen *geëert*, *geënt* yder eene en *beziën* twee *syllaben* hebben.

De *Apophthegus* word gebruykt zoo dikwils de eerste of laeste letter van eene *syllabe* uytgelaeten word. De woórdlen daer dit het meeste plaats in heeft zyn *bet*, *daer*, *des*, *te*; in stede van te schryven *bet buys*, als *daer zyn*, *des avonts*, *te Ant-*

werpen, kan men schryven *t'buys*, als *er zyn*, *'s'avonts*, *t'Antwerpen*. Waer by twee dingen te bemerken staen; eersfelyk dat men de *Apophthegus* altyd op de plaats der uytgelaete letter moet zet-ten, en ten tweeden, dat in het laeste voorbeeld, te weeten te de *Apophthegus* alleen plaats heeft, wanneer het volgende woórd met eene *Vocael* begint: zoo dat men wel kan zeggen *t'Amsterdam*, *t'eten*, *t'agtervolgen*, maer niet *t'Brussel*, *t'drinken*, *t'haelen* enz.

De *Apophthegus* komt ook te passe in de woórdlen *ik*, *de*, *xij* en in ontelbaere andere, die in het midden der woórdlen eene letter uyt mogen laeten als *betoven* *bezoetelen*, *verwonderen*; doch plaetse van *betoven* *bezoetelen*, *verwonderen*; doch dit gaet de Dichters aen. Hoe verre zich die vryheyd uytstrekt, zullen wy hier niet onderzoeken. Misfchien zullen wy in het vervolg van tyd de regels onzer Dichtkonst eens beschryven, alwaer deéze stoffe gevolgelyk verhandelt zal worden.

VIERDE HOOFDSTUK

VAN DE GELYKLUYDENTE WOÓRDEN,

maer die in de spelling verschillen.

Uyt de regels die wy hier voor hebben gestelt, zoude men eene grootelyft van woórdlen kunnen trekken, die de zelve of bynaer de zelve uytpraek hebben, en nochtans, om dat zy in de spelling verschillen, eene zeer verscheyde beteekening hebben. Zoo volgt uyt het geene wy over het gebruyk van eene *Diphthong* of eene enkele *Vocael* gezegt hebben dat tusschen *graven* en *graven* een groot onderscheyd

scheyd is *graven* met een enkele *Vocael* komt van *Graf*, *graven* met eene *Diptong* komt van *Graef*. Zoo volgt ook dat *graed*, met eene *d* eyndigende, eenen trap beteekent, als by voorbeeld, de weêrdigheyd van *Doſtor* is eenen hooger en *graed*, als van *Baccalaureus*, *Antwerpen* legt op 51 *graeden* 12 minuten noorder breedte. En dat *graet*, met eene *t* eyndigende een *Vignat* beteekent. Zoo komt *geſchud* met eene *d* van *ſchudden*, daer *geſchut*, met eene *t*, alle ſchietgeweer bedied. Wy zouden met honderden van zulke gelyklydende woorden kunnen tellen; maer dien arbejd waer vrugtelooſ, nadien de regels die wy geſfelt hebben, indien die wel waergenomen worden, de verwarving genoegzaam zullen doen vermeyden. Wy gaen dan tot een ander ſlach van woorden over, waer van wy in onze voorigere regels niet hebben kunnen ſpreken. Voor eerst geeft een woord met de *Vocael ij* geſchreeven, dikwils eene andere beteekening, dan of het met de *Diptong ey* waere geſpelt, hoewel de uytſpraak de zelve zy. Dit blykt in de volgende lyſt.

Eijſch of begeerte dat *T* bevroózen vogt.

van *eyſſchen* komt

Heij of *Heijde*, als de *Hy*, pronomen, *hy* heeft dat gedaen.

Leijden, een Peêrd by *Lijden*, verdraegen.

den toom *leijden*

Leijſter, daer zich de *Lyſter*, eenen vogel.

Schippers op betrouwen, de *Noord* of

Poolſter.

Mey de maend *Mey*.

My, Pronomen perſonale, *hy* heeft *my* beloóft.

Mijn,

Mijn, eene rivier in *Mijn*, Pronomen poſſeſſivum, *mijn* huys.

Meynen, van gevoelen. *Mijnen*, Pronomen Poſſ. mynen Vader.

Peyl, dat van *pejlen* komt, de diepte van een water *pejlen*.

Pleyt dat van *Pleijten* komt, procederen.

Reijs, eene *reijs* doen naer een ander land.

Rijzen, van de eene plaats naer de andere.

Reyn; zuuver.

Reyken, iets toereyken. *Ryken*, de Ryken der aerde.

Steijl, eene *ſteyle* hoogte.

Wey, of *weyde*, daer men beeft in weyd.

Zeyde, dat van zeggen komt.

Zy, pron. *perſ.* zy leéven noch.

En *Zyde*, als *zyde* ſtoffe.

En *Zeyde*, de regte *zyde*.

Men geéve noch acht op de volgende verſchydete beteekeningen.

Bom, van een vat.

Bos, eenen bondel, een *Bos*, die men in de belegeringen gebruykt.

Bul, eenen ſtier.

Bulle, de *Bullen* der *Paule*.

Doen, een *verbum*, wy *Doen*, *conij.* toen ik aen kwam.

Doen.

B

Dier

Dier, een levend dier. **Duer**, niet goed koop.
En of ende,
 tuffchen deéze twee
Conjunctien maaken
 wy geen verſchil, al-
 zoo wy de laette uyt
 de tacl verbannen.

Gans, eenen Vogel.

Gants of gantsche, het
gants Rijk wierd ver-
 deelt.

Gevoel, een dor vyf zin-
 nen.

Gevoelen, opinie, naer
 myn **gevoelen**.

Haer, *pron.* ik heb **haer**
 gezien.

Hair, van't hoofd.

Het Hert, uyt 'smen-
 ſchen lichaem.

Den Hert, een vier-
 voetig dier.

En hard, harde plaegen.
Hare, tydelyk goed dat
 men bezit.

Haven, de **haven** van
 Londen.

Hen of bun, pron. poſſ.
 zy hebben **hen** geſlagé

Henne, een kicken.

Hiel, het agter-deel van
 den voet.

Hield, ik **hield** hem vaſt.

Hof, maſcul. den **hof** daer
 men in zaeyt en plant.

Hof, neut. het **Hof** des
 Konings.

Hoorn, op den **hoorn**
 blaazen.

Hooren, verbun. wy **hoo-**
ren.

Houden, vaſt **houden**.

Houwen, of hakken.

Kou, of **koude**, in tegen-
 ſtelling der warmte.

Kouw, een vogel-huyf-
 ken.

Kooren of chooren, de
Chooren der Engelen.

Koorn, een gewas.

Leggen, *in imperf.* ik **lag**
 op den grond.

Leyden, *in imperf.* ik **ley-**
de hem door de ſtad.

Loos, de **looze** ſtreken
 der vyanden.

Loods, die de ſchepen
 in gevaerlyke havens
 brengt.

Tuffchen **na**, **nae**, en **naer** maaken veéle ook ver-
 ſchil, maer om dat men niet over-een-komt
 wegens het regt gebruyk deézer **prepoſitien**,
 en dat den eenen **naer** zegt daer den anderen
na wilt hebben, vinden wy niet geracden
 daer als noch eenen regel van te ſtellen.

Noch, eene negatie. **Nog**, een woord van
Noch, het een **noch** het
 ander.

veel wilt gy **nog** heb-
 ben? maer dit verſchil
 word weynig onder-
 houden; alzoo min,
 als dat van ſommige
 tuffchen **of**, **oft** en **oſte**
 word gemaekt.

Oir, eenen erfgenaem.
Oor, werktuyg van't ge-
 hoor.

Ons, *pron.* hy ziet **ons**.

Once, een gewigt.

Op, *prep.* op de Tafel.
Open, *adject.* de deur is
open.

Pad, den hemelweg is
 een ſmal **pad**.

Ree of Reede, daer de
 ſchepen op leggen.

Rede, redevoering of
 ſpraak, in't latyn **ora-**
tio, **fermo**.

Die rede ſchyn't bekleed
 met ſchyn van rype
 reden. Zegt den groot-
 ten **Vondel**.

Ros, een roſſe kouleur.
Scheppen, van niet ma-
 ken, *imperf.* ik **ſchiep**.
part. geſchapen.

Scher, een viervoetig
 dier.

Rois, eene ſteenrots.
Scheppen, water **ſchep-**
pen, *imperf.* ik **ſchepte**.
part. geſchept.

Stier, ik **ſtier** het ſchip.
 daer van komt **ſtier-**
man en niet **ſtierman**.

man en niet ſtierman.

Te, *prepos.* hy woont te
Amsterdam, hy reyst
te zee en te land.

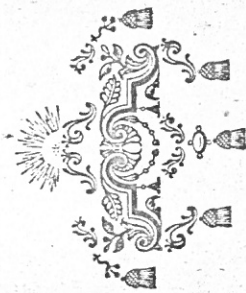
Tros, bagage van een
leger.

Toorn, gramfchap.
Vier, een getal.

Waffen, groeyen.

Was, ik was.

Zege, overwinning, wy
hebben de *zege* be-
haelt.

TWEEDE DEEL

I N H O U D E N D E
DE REGELS DER SPRAEK-KONST.

EERSTE HOOFDSTUK.

Van de Deelen der Rede.

A Les wat gesproken of geschreeven word, bestaat in negen *deelen*; zodanig men geen woord verzinnen kan, dat niet onder een van deez negenderley soorten behoort: welke men noemt, het *Naemwoord*, den *Artikel*, den *Voornaem*, het *Werkwoord*, het *Deekwoord*, het *Bijwoord*, het *Tusschenzetsel*, het *Voorzetsel*, en het *Koppelwoord*.

De reden waerom wy negen *deelen* tellen, daer er maer agt zyn in het Latyn, is, dat die tael geenen artikel gelyk de onze heeft: zynde anderszins hunne agt *deelen* aen de onze gelyk, en by de Geleerde bekent onder de naemen van *Nomen*, *Pronomen*, *Verbum*, *Participium*, *Adverbi-um*, *Interjectio*, *Prepositio*, *Conjunctio*.

De vermaerde *Sanctius*, en andere, die in de twee voorgaende eeuwen aen het wederopbouwen der Latynsche Tael hebben geäbeyd, re-
kenden

kennen de *interjctie* of *uiffbenzefjel*, onder de *Adverbia* of *Bywoorden*; en zeker een *Tuffchen zefjel* dient zoo weynig tot den famenhang van eene *rede*, dat men die zonder merkelyk verfehil geheel uytlaeten, of wel onder de *Adverbia* vermengen kan. Zoo zouden de Latynen alleen zemen, en wy met onzen *Artikel* agt *deelen der rede* hebben; maer alzoo onze eerste itelling het meest gevolgt is, zullen wy, om door meerder gelijkformigheyd met de hedendaghe manier van Latyn te leeren den Leerling grooter gemak en ligtigheyd aen te brengen, de *Interjctie* voor een volkomen deel aenziende, in alles negen *deelen* der *rede* tellen; de vyf eerste, der welke verfehede *byggingen* en *veranderingen* onderworpen, en de vier laefte, altyd *onveranderlyk* zyn.

T W E E D E H O O F D S T U K

V A N D E N O M I N A

I. A F D E E L I N G

Verdeeling der zelve

DE *Nomina* worden verdeelt in *zelfftandige* en *loevoegelyke*, in de Latynfche *Spraek-konft*, *Substantiva* en *Adjectiva* genoemt.

Een *Substantivum* is een woord, dat in der *rede* eene *Substantie*, een *wezen*, met een woord eene zekere *perfoon* of *zaek* beteekent: een *Adjectivum* geeft de hoedanigheyd van die zelve zaek te kennen.

Men kan dit tweederley flach van woorden op verfehede wyzen uyt malkander kennen: Voor eerst met daer agter te zetten het woordken *ding*, indien dat daer niet agter gezet kan worden, is

is het een *Substantivum*, maer voegt het zich daer wel, dan is het een *Adjectivum*. Zoo is dan *edeldom* een *Substantivum*, om dat men niet kan zeggen *edeldom ding*; en *zeldzaam* is een *Adjectivum*, om dat men kan zeggen een *zeldzaam ding*.

Ook kan men het woordken een voor het *Nomen* zetten, geeft het dan eenen verftaenbaeren zin, zoo is het een *Substantivum*, anders zal het een *Adjectivum* zyn. *Kind* is dan een *Substantivum* want een *kind* is eenen verftaenbaeren zin: *groot* is een *adjectivum*, om dat een *groot* geen rede-lyken noch verftaenbaeren zin en heeft. Andere middelen om de *Adjectiva* uyt de *Substantiva* te onderscheyden, gaen wy kortheds wille voor by.

Uyt onze bovengemelde bepaeling volgt, dat een *Substantivum* wel zonder een *Adjectivum*, maer niet een *Adjectivum* zonder *Substantivum* in de *rede* kan beftaan. *Nero heeft een bevel uyt laeten gaen: Annibal heeft eene Stad beleert*; om dat *bevel* en *Stad* beyde *Substantiva* zyn; maer men kan niet zeggen, *Nero heeft een vreed uytlaeten gaen. Annibal heeft eene vermaerde beleert*. Om dat *vreed* en *vermaerde* de twee *Adjectiva* zyn, die zonder *Substantiva* niet kunnen beftaan.

Wyders worden de *Nomina* in enkele en *famengefelde* verdeelt. Enkele, als *Vis*, *Wyn*, *fieraelijk*: *famengefelde*, als *Brujwis*, *Brandewyn*, *oufervelyk*.

Eyndelyk verdeelt men de *Nomina* in *Oorfpron-gelyke* of *grondwoorden*, zoo genoemt om dat zy van geene andere afftammende zyn; en in *afgeleijde woorden*, dus genoemt, om dat zy van andere worden afgeleyt. Onder de eerste behooren *Vis*, *Wyn*, *Brood*, *Tafel*, *Stoel*; onder de tweede stellen wy alle die, de welke van de *Adjectiva*, met de *fflabe* beyd daer agter te zetten, worden gemaekt; als *goedbeyd*, *vrijbeyd*, *waerbeyd*,

voortkomende van *goed*, *vry*, *waar*: Ook alle die van de *Verba*, met en te veranderen in *ing* voortgekomen zyn, als *nutting*, *verzacking*, *bemerking*, komende van *nuten*, *verzaken*, *bemerken*, en meer andere te lang hier op te haelen:

II. A F D B E L I N G

Van den Singularis en Pluralis.

Alle *Nomina* moeten noodzakelyk in een van deéze twee getallen, *Singularis* of *Pluralis*, dat is *eenoudig* of *Meeroudig* staen. Alles wat een beteekent, als *Vader*, *Moeder*, *Kind*, staet in *singulari*; en al wat meer beteekent als *een*, *Vaders*, *Moeders*, *kinderen* moet in *Plurali* staen.

III. A F D B E L I N G

Van de Geslachten.

Onze Tael heeft zoo wel als de Latynsche dry geslachten, die wij *Mannelyk*, *Vrouwelyk*, *onzijdig*; en zy *Masculinum*, *Femininum* en *Neutrum* noemt. Het *Masculinum*, kent men aan het woórden *den*; het *Femin.* aan het woórden *de*, en het *Neutrum* aan het woórden *het*. Zoo is dan het woórd *Hemel* *Masculinum*, want men kan zeggen *den Hemel*; *Hel* is *Femininum*, om dat men kan zeggen *de Hel*; *Vagevuur* is *Neutrum*, doór dien men zegt *het Vagevuur*, en niet den *Vagevuur* of *de Vagevuur*.

Gelyk nu de *Substantiva* dry geslachten hebben, zoo vereyfschen ook de *Adjectiva*, die by de zelve gebruykt moeten worden, dry *uytgangen*; en deéze zyn als volgt.

Grooten, *groot*, *groot*; *kleijnen*, *kleyne* *kleijn*.
eeuen, *eene*, *een*; *gelukkigen*, *gelukkige*, *gelukkig*.
Den eersten deezzer *uytgangen* dient voor het *Mas-*

Masculinum, *grooten* man, *kleijnen* *srijd*, *eeuen* dag, *gelukkigen* oogeblik: Den tweeden is voor het *Femininum*, *groot* *Vrouw*, *kleyne* *agting*, *eene* *week*, *gelukkige* woning: Den derden hoort tot het *Neutrum*, *groot* kind, *kleyn* *gewin*, *een* *huys*, *gelukkig* *verstand*.

Sommige *Adjectiva*, als *open*, *eygen*, *essen*, hebben alleen twee *uytgangen*, *open*, *eijgen*, *essen*; en *ope* *eyge*, *esse*. Den eersten uytgang hoort aen het *Masculinum* en aen het *Neutrum*, en den tweeden aen het *Femininum* alleen. Maer wy zyn van gedagten, dat dit doór agtelooosheid in de tael gekroopen is; te meer, alzoo veele deefige Schryvers in plaetse van *ope*, *eijge*, *esse*, voor het *Vrouwelyk* *opene*, *eijgene*, *essene* schryven; aldus: *eene* *opene* *deur*, *eene* *eijgene* *hoedamigheyd*, *eene* *essene* *rekening*.

IV. A F D B E L I N G

Van de Declinatien.

De *Bygging* onzer *Nomina*, is van de *Declinatio* der Latynen hier in verschillende, dat die by hen doór het veranderen der laeste letteren, en by ons doór het voorzetten van *Artikels* geschiedt. Voorders gelyk wy dryderley *geslachten* hebben, zoo kunnen wy ook dryderhande *Declinatien* tellen. Deéze *Declinatien* zyn verscheyde manieren van een *nomen* te gebruyken, welke wy *Naemvallen* en de Latynen *Casus* noemen; daer zyn'er zes; te weeten, den *Noemer*, den *Teeler*, den *Geëver*, den *Aenklager*, den *Roep* en den *Némer*, in't Latyn *Nominatus*, *Genitivus*, *Dativus*, *Accusativus*, *Vocativus*, *Ablativus* genoemd.

Hier moesten nu de *Declinatien* zelve volgen; Doch alzoo wy hier toe *Artikels* behoeven, welkers eygenschap wy nog niet hebben verklaert, zullen

zullen wy dit best uytstellen tot in het volgende Hoofdstuk, alwaer van de *Artikels* gesproken word.

V. A F D E E L I N G.

Van de *Gradus Comparationis*.

GElyk de hoedanigheyd van eene zaak verscheide *Trappen* kan hebben, en dat men, by exempel, van een *land* kan zeggen, dat het *groot* is, dat het *grooter* is als andere, dat het *zeer groot*, *heel groot*, of het *grootste* aller *landen* is; zoo worden ook de *Adjectiva* die deéze hoedanigheyd beduyden, in verscheide *trappen* verdeelt, welke de Latynen *Gradus Comparationis*, en wy, *de dry trappen van vergelyking* noemen, namentlyck eenen *overtreffenden trap* in de Latynsche *Spraak-konst* *Positivus*, *Comparativus* en *superlativus* genoemd.

Den *Positivus* is *groot*, *zalig*, *treurig*; van deéze word den tweeden *trap* gemaekt met *er* daer agter te voegen; Doch hier zyn de volgende uytzonderingen aen.

De *Nomina* eyndigende met eene *f*, neémen niet alleen *er* tot zich, maer veranderen ook de *f* in *v*, als *droef*, *droever*, *lief*, *liever*, *grof*, *grover*. Nogtans *laf* en *straf* verdubbelen de *f*, laster, strafster.

Die met eene *s* eyndigen, veranderen die gemeenelyck in eene *z*; als *wys*, *wyzer*; *dwars*, *dwarszer*; *vies*, *vieser*, maer *spits*, *fris*, *schaers*, *peers*, hebben *spitser*, *frisser*, *schaerser*, *peerser*.

De *Nomina* die maer eene *Syllabe*, en voor eene enkele *Consonans* eene *Vocalen* en geene *Diphthong* hebben, als *nat*, *dik*, *vet*, verdubbelen gemeenelyk de *Consonans*, en maeken *natter*, *dikter*, *vetter* enz.

Nog

Nog staet aen te merken dat in den dagelykschen omgang, ook zelfs in het schryven, den *Comparativus* van veelé *Adjectiva* met *der* in plaets van *er* eyndigen; als *smalder*, *ijckder*, *dumder*, in plaetle van *smaller*, *yckler* *dunner*: Ons bedunkens zyn beyde die wyzen goed, hoewel de eerste meer in gebruyk, als de tweede zy.

Den *Superlativus* of *overtreffenden trap* word in nog twee andere afgedoelt: eene *volstrekte trap*, en eene *trap* die betrekking op iets anders heeft. Om den eersten te maeken, zet men de woórdekens *heel* of *zeer* voor den *Positivus*; aldus, *zeer groot*, *heel kleijn*. Den tweeden word insgelyks van den *Positivus*, met *sten* daer agter te zetten, gemaekt; aldus, *den grootsten*, *den kleynsten*. Ook zet men er dikwils het woórdeken *alder* voor; als *aldergrootsten* *alderkleynsten*; maer dat brengt geene de minste verandering in den zin deézer woórden by.

Wat nu het onderscheyd tusschen de twee deelen van deézen trap, waer van wy hier boven spraken, betreft, dient men te weeten, dat in het eerste nooyt geene vergelyking met iets anders word gemaekt. Wanneer men zegt, *Turnus was eenen zeer dapperen Held*, zoo staet *zeer dapperen Held* in eenen volstrekten *superlativus*; om dat hier niet de minste betrekking met eenige andere Persoonen of zaeken in gelegen is: Maer zegt men: *Turnus was den dappersten der Rutulen*, zoo staet *den dappersten* wel in *superlativo*, maer agter in eene *Constructie* die van de voorgaende verschillende is; om dat hier als eene vergelyking tusschen *Turnus* en de *Rutulen* geschied, en die twee woórden, by gevolg op malkander slaen en betrekking hebben.

Ook bobben wy in onze taal eenige woórden, die

die in *Comparatio* en *Superlativo* van onze geslidel regels afwyken; als *goed, beter, het beste; veél, meerder, het meeste; weynig, minder, het minste*, en misfchien nog eenige andere, die het gebruik ligtelijk doen kennen zal.

VI A F D E E L I N G

Van de *Diminutiva*.

Indien veelé *verkleynwoorden* te hebben, de tael een cieraed aenbrengt, mogen wy ons beroemen in dat stuk een voorrecht voor veelé andere te hebben. De Latynen noemen die *Diminutiva*; doch zy zyn by hen in zoo groot getal niet als by ons; mits men de zelve van het meestendeel onzer *Substantiva* maeken kan.

De regel om dit te doen is de *syllabe ken* agter het *noemen* te voegen; als *hofsken, boomken, werken*; maer zoo het woord met eené *d* eindigt of met eené *l*, rekt het zich gemeenelyk eené gantfche *syllabe* uyt; als *woórdken, bondeken, beeldken, stalleken, velleken, walleken*. Die met eené *k* eyndigen, néemen *skén* tot zich; als *boeksken, sloksken, zaksken*, enz. alle welke uytzonderingen veél beter doór het gebruik als doór regels konnen worden geleert.

DERDE HOOFDSTUK

VAN DE ARTIKELS.

Artikels zyn woórdén, die tot het onderscheyden der *gestacten, getallen* en *gevallen* in de *Substantiva* noodzakelyk zyn. In deéze voorbeelden, *den mond, de waerbeyd, het vermaak, de*

Huy-

Huyzen, des Hemels, zyn de woórdkens *den, de, het, de, des*, Artikels. zy onderscheyden het *geschacht*, nadien zy doen zien dat *mond Masculinum, waerbeyd Feminin*: en vermaek *Neutrum* is. Zy onderscheyden het *getal* want zy toonen aen, dat *huyzen* in *plurali* staet. Eyndelyk onderscheyden zy het *geval*, met aen te wyzen dat het woórd *Hemel* in *Genitivo* staet.

Hier voor hebben wy gezeeyt, tot het *declinieren* der *Nomina* en *Artikels* zes *Casus*, te weeten *Nominativus, Genitivus, Dativus, Accusativus, Vocativus* en *Ablativus* nodig te zyn: maer daer blyft nog overig hunne natuer en gebruik te verhandelen, dat wy hier met weynige woórdén zullen trachten te doen.

Den *Nominativus* zoo genoemt, om dat hy gebruykt word, zoo dikwils men eenige dingen, als den *Hemel, de Aerde, de Zee*, opnoemen wilt, heéft tot zyne voornaemste eygenschap de *Verba* te regéeren; by voorbeeld, *God heeft de Werelt bemint; De Wateren hebben de aerde oversroomt*.

Den *Genitivus* is wel kenbaer genoeg aen de woórdén *des* en *der*, als het *licht des Hemels, de holligheden der aerde, het opvoeden der Kinderen*, maer daer zyn nog andere *gevallen*, in de welke deéze *Casus* gebruykelyk is, te weeten, wanneer *des* en *der* in *van den* en *van de* verandert worden; zeggende *het licht van den Hemel, de holligheden van de aerde, het opvoeden van de Kinderen*.

Den *Dativus* is bekent door het woórdken *aen*, doch dat word dikwils uytgelaeten; want in plaetse van te zeggen, *Geest aen den Koning dat aen den Koning toebehoort*, kan men, *aen uytlatende, zeggen, Geest den Koning dat den Koning*

toe-

toebehoort. Van gelyken in Plurali, God heeft aan de Christenen het eeuwige leeven beloofd, kan men zeggen, God heeft de Christenen het eeuwige leeven beloofd.

Den *Accusativus* heeft dit byzonders, dat hy noóyt iets regeert, maer altyd of van een *Verbum*, of van een *Participium*, of van eene *Præpositie* word geregeert; als by voorbeeld, *Alexander* by *Arbella Darius overwinnende*, heeft de *Person* de *beerschappy der Wereld afgerukt*.

Den *Vocativus* word om iemand aen te spreken gebruykt, als, *O Heere*, send het *Lam*, den *Heerschapper der Aerde*! de *ó*, die voor den *Vocativus* staet, is daer geenzins noodzakelyk, aen-gezien men kan zeggen, *Heere*, send het *Lam*; *Dauwt Hemelen van boven neder*!; *zoo wel als ó Heere, ó Hemelen*.

Den *Ablativus* is aen het woórdoeken van kenbaer genoeg; als: *ik spreek van den Oorlog*; *wij worden van God ter Zaligheyd geroepen*.

Voórder verklarung over de *Casus* te geéven zoude misschien onnoodig zyn; maer alzoo de kenteekenen van den *Nominativus* en die van den *Accusativus*, als mede die van *Genitivus* en *Ablativus* zich veélyds gelyk zyn, zullen wy ten beisten der ongestudeerde nog het volgende aenmerken.

Eertelyk om den *Nominativus* van den *Accusativus* te onderscheyden, als in het volgende exempel, *het water heeft het Aerdyk ooversroomt*, *zoo gebruykt de vraag wie*, zeggende *wie heeft ooversroomt? het water*. *Zoo is het water den Nominativus*, om dat het past op de vraag *wie*. *Zoo vind men ook meeshtentys den Accusativus met de vraag wat*; aldus, *wat heeft het water ooversroomt? het Aerdyk*. *Het Aerdyk* is den *Accusativus*, om dat het voegt op de vraag *wat*.

Ten tweeden, om dat den *Ablativus*, dikwils voor den *Genitivus* gebruykt wordende, verwaring zoude konnen baeren, dient den beginnenden Leering nog te weeten, dat *van den*, of *van de*, in *Genitivo* staet, wanneer het verandert kan worden in *des* of *der*, als *deschoonheyd van den Hemel*, *den omtrek van de Aerde*; waer voor men kan zeggen *de schoonheyd des Hemels*, *den omtrek der Aerde*: maer *vanden* of *vande* niet konnende verandert worden in *des* of *der*, *zoo* staet het ongetwyffelt in *Ablativo*; als *Elias offerande wierd van het Hemelsvuur*, *dat zelfs de asche lekte*, *verleert*.

D E C L I N A T I E N

VOOR HET MASCULINUM.

Singularis.

Nom. den Man.
Gen. des Mans of van den Man.
Dat. den Man of aen den Man.
Acc. den Man.
Voc. ó Man. of enkelyk Man.
Abl. van den Man.

Pluralis.

Nom. de Mannen.
Gen. der Mannen, of van de Mannen.
Dat. de Mannen of aen de Mannen.
Acc. de Mannen.
Voc. ó Mannen of Mannen.
Abl. van de Mannen.

Zoo worden de *Nomina* van het *Masculinum* of *mannelyk geslacht* gedeclineert; met dit onderscheyd dat zy hunnen *Pluralis* niet alle gelyk hebben. Het meestendeel der geóne die met eene *f* of *s* eyndigen, veranderen in *Plurali* de *f* in *v*, en de

de *f* in *z*; den wolf, de wolven, den hof, de Hoozen, den hoef, de boeven. Ik zeg ten meestendeel, want straf, bef, hebben straffen, beffen enz. Veelē woorden verdubbelen geenē Consonans, als band, banden, hand, handen, vyand, vyanden, enz.

Die met eene *e* eyndigen, neemen alleen eene *n* in *plurali* aen, als *zonde*, *zonden*, *offerande*, *offeranden*, doch deēze zyn meest van het *Vrouwlyk geslacht*.

Die met eene *l* of *r* eyndigen neemen in het *meervoudig getal* eene *s* tot zich, en worden met eenige verandering gedeclineert; als blykt.

Singularis

Nom.	den Vader
Gen.	des Vaders of van den Vader.
Dat.	den Vader of aen den Vader
Acc.	den Vader.
Voc.	Vader of ô Vader.
Abl.	van den Vader.

Pluralis.

Nom.	de Vaders.
Gen.	der Vaderen of van de Vaders.
Dat.	de Vaderen of aen de Vaders.
Acc.	de Vaders.
Voc.	Vaders of ô Vaders.
Abl.	Van de Vaders.

De Zuyverste Schryvers der Nederduytsche Tael hebben altyd tusschen den *Nominativus* en *Accusativus* van deēze *declinatie* verschil gemaakt, schryvende in *Nominativo de Man, de Vjand, de Vader*; en in *Accusativo den Man, den Vjand, den Vader*: Onder andere blykt dit in dit vers van *Vondel*; *gy zijt de dag of voert den dag in uw gezigt.* alwaer het eerste *dag*, staende in *Nominativo*, den *Artikel de*, en het tweede *dag* staende in *Accusativo*

tus den *Artikel den* voor zich heeft. De Hoogduytsche Tael, daer de onze haere *Declinatie* van heeft ontleent, onderhoud dit ook, want zy in *Nominativo der vatter* en in *Accusativo den vatter* zegt. Ons dunkt dat deēze manier van schryven, op zulke goede gronden steunende, niet geheel verworpen dient.

DECLINATIEN

VOOR HET FEMININUM

Singularis.

Nom.	de Deugd.
Gen.	der Deugd of van de Deugd.
Dat.	de Deugd of aen de Deugd.
Acc.	de Deugd.
Voc.	Deugd of ô Deugd.
Abl.	van de Deugd.

Pluralis.

Nom.	de Deugden.
Gen.	der Deugden, of van de Deugden.
Dat.	de Deugden of aen de Deugden.
Acc.	de Deugden.
Voc.	Deugden, of ô Deugden.
Abl.	van de Deugden.

De *Substantiva* die met eene *f*, *g*, *l*, *m*, *n*, *p*, *s*, *w*, en *y*, geslooten worden neemen in *Genitivo* eene *yllabe* meer als in *Nominativo*; als, *de Duif, der Duyve; de bekoering, der bekoeringe; de Hel, der Helle; de Flam, der Flamme; de Zon, der Zonne; de bulp, der bulpe; de geslachten, der geslachten; de Vrouw, der Vrouwe; de Burgerij, der Burgerije*: Wy geēven er hier eene *declinatie* van.

Singularis.

Nom.	de dwaeling.
Gen.	der dwaeling of van de dwaeling.
Dat.	de dwaeling of aen de dwaeling.
Acc.	de dwaeling.
Voc.	dwaeling, of ó dwaeling.
Abl.	van de dwaeling.

Pluralis.

Nom.	de dwaelingen.
Gen.	der dwaelingen of van de dwaelingen.
Dat.	de dwaelingen of aen de dwaelingen.
Acc.	de dwaelingen.
Voc.	dwaelingen, of ó dwaelingen.
Abl.	van de dwaelingen.

Reden heeft in plurali, *redenen*; stad heeft in Genitivo, *der stad* en ook *der stede*, in plurali heeft het *steden*. In oude tyden plag men in alle Casus in singulari *stede* te zeggen in plaats van stad, waer van dien Genitivus en gheheel Pluralis nog overgebleeven is.

De woórdten in *bejd* als *medogendbejd*, *verwændbejd*, *goedaerdigbejd*, veranderen in plurali *in beden*; *medogendbeden*, *verwændbeden*, *goedaerdigbeden*. Wat voóder den Pluralis aengaet moet men de zelve regels, doór ons op het masculinum gestelt, in agt neemen.

DECLINATIE

VOÓR HET NEUTRUM

Singularis.

Nom.	het brood.
Gen.	des broods of van het brood.
Dat.	het brood of aen het brood.
Acc.	het brood.
Voc.	brood of ó brood.
Abl.	van het brood.

Plur.

Spræck-korff

Pluralis.

Nom.	de brooden.
Gen.	der brooden of van de brooden.
Dat.	de brooden of aen de brooden.
Acc.	de brooden.
Voc.	brooden of ó brooden.
Abl.	van de brooden.

volk of volkeren.

eyeren

gemoederen.

goederen.

hoenderen.

kinderen.

kalveren.

kleederen.

lammeren.

liederen.

raderen.

runderen.

bladen of bladeren.

beenen daer men op gaet,

maer in eenen anderen zin

beenderen

schepen.

leden.

hebben in Plurali.

schip

lid

De Regels aengaende den Pluralis van het Masculinum komen in dit *geslacht* ook te passe.

Nu blyft nog overig van de *Substantiva* te spreken, die zonder behulp van den *Artikel* kunnen voór eest de *eijgene naemen*, als *Petrus*, *Maria*, *Europa*, *Brabant*, *Antwerpen* enz. uytgenomen de Naemen der *Rivieren* want men kan niet zeggen, *Ganges*, *Donou*, *scheld*; maer wel met den *Artikel* de *Ganges* den *Donou*, de *scheld*; zoo ook de naemen van sommige *bergen*, als *den Etna*, *den Parnassus*, *den Helicon* enz. C 2

Ten tweeden, het woord *God*, wel te verstaen als het den waeren *God* beteekent.

Ten derden, alle die de welke de Franschen *Paritijfs* noemen; en deêze zijn hier aen kennelyk, dat hunne deelen den nach hunner specie behouden; als *Wijn*, *Vis*, *Vleesch*, kennende men van een gedeelte *Wyn*, al waeren het maer eenige druppelen, van een stukken *Vleesch*, van een weynigh *Vis*, alzoo wel zeggen, *dit is Wijn*, *dit is Vleesch*, *dit is Vis*, zoo wel als van alle den *Wyn*, alle het *Vleesch*, alle de *Vis* die in de *Wereld* is.

Voegt hier eyndelyk by alle naemen die in *plurali* staen, geene uytgezondert, als *Vaders*, *Moeders*, *kinderen*, enz. welke alle zonder *artikel* konnen worden *gedeclineert*.

D E C L I N A T I E N

Z O N D E R A R T I K E L.

Voór den Singularis.

Nom. *Vrankryk.* *Vrankryk* is in dertig gouvemenenten verdeelt.

Gen. *Vrankryks*, of van *Vrankryk.* *Vrankryks* hedendaegsche magt is veel, van die zy ten tyde des grooten *Kaars* had, verschillende; of de hedendaegsche magt van *Vrankryk* &c.

Dat. *Vrankryk*, of aen *Vrankryk.* De weerspaltige kettens hebben *Vrankryk*, of aen *Vrankryk*, eenen doodelyken slag toegebragt.

Acc. *Vrankryk.* *Koningen* van dry verscheyde stammen hebben *Vrankryk* meer dan dertienhonderd jaeren *ge-regert.*

Voc. *Vrankryk*, of ó *Vrankryk.* *Vrankryk*, of ó *Vrankryk*, hoe breyde de dappere *Pepyn* uwe *Landpaelen* uyt!

Abt. van *Vrankryk* de *Keyzerlyke* weêrdigheyd is in de negende eeuw van *Vrankryk* tot *Duytschland* overgebragt.

Ander exempel voór den *pluralis*.

Nom. *Vissen*, *Vissen* van eene vervaerelyke grootheyd houden zich in de *Yzee* op.

Gen. *Vissen* of van *Vissen.* *Vissenlever*, of de lever van *Vissen*.

Dat. *Vissen* of aen *Vissen.* *Sommige* *Vissen* of aen sommige *Vissen* worden wondere eygenschappen toege-schreeven.

Acc. *Vissen.* De *Lapländers* vangen *Vissen* in menigte.

Voc. *Vissen* of ó *Vissen*, ó *Vissen*, geene diepe waterkolken, konnen u voór den scherpen *Angel* bevryden!

Abt. van groote *Vissen* worden de kleyne geëeten.

V I E R D E H O O F D S T U K

V A N D E P R O N O M I N A

P *Roninia* of voórnaemen zyn woórdekens die in de plaets van een *Nomen* worden gezet; men telt er zessterley; te weeten *Personalia*, of *Personalis*, *Possessiva* of *besittende*; *Demonstrativa* of

Nieuwe Nederduitsche
aantoonende; Interrogativa of vragende; Relativa of
betrekking-hebbende; en Indefinita of onbepaalde.

I. A F D E E L I N G

Van de Personele voornaemen.

Zoo worden zy genoemd om dat zy eenen
Persoon betekenen; en zyn de volgende met
hunne Declinatie.

E E R S T E N P E R S O O N

Singularis.

Nom. ik
Gen. mynent of van my, of myns.
Dat. my of aen my.
Acc. my.
Abl. van my.

Pluralis.

Nom. wy.
Gen. onzent of van ons of onzer.
Dat. ons.
Acc. ons.
Abl. van ons.

T W E E D E N P E R S O O N

Nom. gy.
Gen. uwent of van u of uwes.
Dat. u of aen u.
Acc. u.
Voc. gy of ô gy.
Abl. van u.

Den Pluralis van deezen Persoon is van den
Singularis niet verschillende, dan dat het somtyds
het woórdeken *lieden* aenneemt, als, *gy lieden u*
lieden enz.

DER-

Spraek-konst.

D E R D E P E R S O O N

Singularis, Masculinum.

Nom. hy.
Gen. zynent of van hem of zyner.
Dat. hem of aen hem.
Acc. hem.
Abl. van hem.

Pluralis.

Nom. zy.
Gen. hunnent of van hen of hunner.
Dat. hen of aen hen.
Acc. hen.
Abl. van hen.

Dus oordeelen wy de dry laeste Casus te moe-
ten schryven, in plaetse van aen *hij*, *hun* en
van hij: wy maeken hier doór onderscheyd tus-
schen het Pronomen *Personale* en het *Possessivum*;
als by exempel, wy hebben *hen* in *hun* huys
zien gaen.

Dat *mynent*, *uwent*, *onsent*, waere *Genitivi* zyn
blykt in deezze spreekwyzen, *mijnenthatve*, *om*
uwent wille enz.

Singularis, Femininum.

Nom. zy.
Gen. haerent of van haer, of haeret.
Dat. haer of aen haer.
Acc. haer.
Abl. van haer.

Den Pluralis word even zoo *gedeclineert*.
Voor den *Accusativus* *hen* en *haer* word dikwils
het woórdeken *ze* gebruykt dat dan altyd valt aen
het voorgaende woórd gebonden word; B. E.
wij hebbenze gezien, *wy draegenze in't openbaer*:
doch dit gact alleen den gemeenzaemen styl of
samenpreeking aen.

C 4

REC-

RECIPROGUM VAN DE DERDE PERSOON.

Singularis en Pluralis.

Nom.

Gen. van zich.

Dat. zich of aen zich.

Acc. zich.

Abi. van zich.

Ook kan men er het woórdeken *zelve* agterzetten als ook agter de voorgaende Pronomina, dat dikwils veel zagtigheyd aen de rede geeft.

De derde Persoon, 'tzy die doór een Substantium, of doór een Pronomen of doór het woórdeken *men* uytgedrukt word, is altyd den Nominatiuus van zich. B. E. *Marcus Antonius, door Augustus op 't uijterste gebracht, heeft zich zelve om bals geholpen.*

De kinderen Israëls hebben zich tegen Juda ten strijd bereyd. *Men bedriegt zich, wanneer men geloofst dat God maer loode voeten en geene ijzere banden heeft.*

II. A F D E E L I N G

Van de Possessiva.

DE Possessiva, of bezittende voornaemen zyn mijnen, uwten, zynen, haeren, onzen, hunnen, zy hebben zoo wel als de Adiectiva drey uytgangen, als mijnen, mijne, mijn, Plur. mijne: uwten, uwe, uw, Plur. uwe enz.

Van welke uytgangen den eersten aen het Masculinum, den tweeden aen het Femininum, en den derden aen het Neutrum cygen is.

Als deéze Pronomina van een Substantium worden gevolgt, worden zy zonder artikel, en als er geen op volgt, met den artikel gedeclineert B. E. *mijnen Vader, mijne Moeder, mijn kind. 't is den mijnen, 't is de mijne, 't is het mijn.*

Uwen dient voor de tweede Persoon zoo wel in Singulari als in Plurali. Uwen Meester, kan men zoo wel tot veéle kinderen zeggen, als tot een alleen. Van het woórd *haeren* is het zelve te bemerken.

Den Pluralis der Possessiva heeft alleen eenen uytgang voor alle drey de geslachten; *mijne Vaders, mijne Moeders, mijne kinderen; onzes bergten, onzes Steden, onzes landten.*

Het Pronomen, *zijnen, zijne, zyn, word van veéle met eene s geschreeven, aldus sijnen, syne, syn, om onderscheyd te maeken tusschen den laesten deézer uytgangen en het verbum zijn of wézen. Maer wy gelooven niet dit te moeten volgen, alzoo de uytpraek, die den regel der spelling is, hier gantsch geene s, maer eene z vereyft.*

Ook zou dit onderscheyd, al was het wel geground, alleen in de laatste uytgang *zyn*, als *zijn kind, zyn volk*, en geenzins in de twee eerste, *zinen, zijne*, noch ook in den Pluralis, *zyne*, als *zijne kinderen* enz. plaets kunnen grypen; nadien die nooyt met het verbum *zijn* verwarring veroorzaaken kunnen. Doch de voornaemste reden, die ons die *s* in deéze woórden doet verwerpen, is dat deéze spelling, onder dekmantel van vererring te myden, een verdereylyk misbruyk, ten nauwernood uyt de tael gebannen, weér inroepen zal; te weeten, een groot deel der woórden, die eene *z* vereyftchen, met eene *s* te schryven; want heéft men recht om tusschen *zyn Pronomen* en *zyn Verbum* dit onderscheyd te maeken, zoo moet men dit ook waerneemen in *zaeg*, daer men mede *zaegt*, Substantium, en *zaeg*, als *ik zaeg*, een Verbum: *zael of zadel* daer men op ryd, en *zael* in een huys: *zaegt* of *glad*, een *zaegt*

zagt vel, *Adjectivum*, en zagt, *slij*, als zagt sprekken, *Adverbium*: zakkén, *pluralis* van zak, *Substantivum*, en zakkén of neer zakkén, *Verbum*: zat of dronken *Adjectivum*, en *zat*, als ik zat op den stoel, een *Verbum*: zeer, hy doet my zeer, *Substantivum*, en zeer, als zeer groot, zeer klein, *Adverbium*: zweéren, tot etter worden, en zweéren of vloeken; en honderd andere.

III. A F D E E L I N G

Van de Demonstrativa.

DE Demonstrativa of aenwyzende voórnaemen, *deezén, deéze dit, dien, die, dat, den geénen, de geéne, het geéne*, hebben dien naam gekreegen, om dat zy tot aenwyzing van *Personen* of *zaaken* dienen. Zy worden, 't zy van een *Substantivum* gevolgt of niet, altyd zonder *Artikel* gedeeleert. *Deezen man, deéze vrouw, dit huys, dien weg, die stad, dat veld, zyn betér als die andere of als deéze*. Behalven *den geénen, de geéne, het geéne*, dat altyd den *Artikel* vereycht. B. E. *Den geénen die zyn leéven naer 't voorbeeld van Christus schikt, zal het geéne de wereld grootagt met voeten tredén.*

IV. A F D E E L I N G

Van de Interrogativa.

DE Interrogativa of vraegende Voórnaemen zyn zoo genoemt om dat zy altyd vraegende worden gebruykt, en zyn deéze.
Welken? welke? welk? of wat voór enen? of enkelyk wat?

Wie? dit Pronomen heéft in *gen. wiens? in dat. voór het masc. wien? en aen wie? voór het fem. wie? en aen wie? acc. mase. wien? fem. wie?*

wie? Abl. voór beyde geslachten van wie? Wat? heéft in gen. waer van? in dat. waer aen? in acc. wat? in abl. waer van?

Het gebruyk en *Constructie* deézer *Pronomina* zal in de *Syntaxis* met véele voorbeelden verklaert worden.

V. A F D E E L I N G

Van de Relativa.

DE Relativa of betrekking-hebbende voórnaemen zyn deéze.

Den welken, de welke, het welke, Pluralis, de welke,

en Plur. die, dat.

Het Pronomen *die* is in *nom. mascul. en fem. in genitivo masc. diens, fem. diér, dat. mase. dién wien of aen die en aen wie, fem. die, wie, of aen die en aen wie. Acc. mase. dien, fem. die: ablat. mase. en fem. van die, van wie.*

Het woórdeken *wiens* dient ook voór den *genit. van dit Pronomen* in alle *genera en numeri*. *Dat* heéft in *genitivo* waer van of *daer van*; in *dat. waer aen* of *daer aen*; in *acc. dat*; in *abl. waer van* of *daer van*.

Wanneer het woórdeken *die demonstratif*, en wanneer het *Relatif* is, ziet men genoeg als het verandert kan worden in *deezén*, als dan is het *demonstratif*; kan het verandert worden in *den welken*, dan is het *relatif* B. E. *Maximus nam Eudoxia ten Houwelyk; die Vorstin, die van spijt was getroffen, wierp zich in d'armen van Genesivius: het eerste die is demonstratif, om dat het in deéze verandert kan worden, zeggende deéze Vorstin; het tweede die is relatif, om dat men zeggen kan, de welke van spijt was getroffen.*

VI. A F D E E L I N G

Van de Indefinita.

DE Indefinita of onbepaalde voornaemen worden voor een gedeelte met Nomina, en voor een gedeelte alleen op zich zelve gebruikt.

Die op zich zelve bestaan zyn deéze.

Elk een; ieder een.

iemand, niemand.

alwie, zoo wie: deéze hebben eygentlyk geen pluralis, maer men bedient zich aldan van de woórdekens alle, eenige of sommige, geene, alle die of alle wie: de vier eerste deézer worden ook by de Nomina gezet; als, alle menschen, eenige of sommige kinderen, geene weldaeten.

De overige onbepaalde voornaemen kunnen by een nomen dienen: ieder of elk Pl. iedere of elke.

zeker, Pl. zekere.

eenig, Pl. eenige.

geenerley, Pl. geenerley.

zelve, Pl. zelve.

ander, Pl. andere.

geen, Pl. geene.

veél, Pl. veéle, verscheyde.

zulk, duidanig, Pl. zulke, duidanige.

geheel, Pl. geheele.

alle, Pl. alle.

VYFDE HOOFD-STUK

VAN DE VERBA.

EN Verbum is een woórd dat in verscheyde wyzen en tyden word geconjugeert. Beminnen is dan een Verbum om dat men kan zeggen ik bemin, ik beminde, laet ons beminnen enz.

I. A F D E E L I N G

Verdeeling der Verba.

WY zullen de Verba in verscheyde soónten verdeelen; voor eerst in *personéle en onpersonéle*, de eerste zoo genaemt, om dat men er de *personéle* voornaemen, ik, gj, hy, voorzeten kan; als ik ben, gj hebt, hy eet, wy drinken, gy L. slaapt, sy végeten. De andere ontleenen hunnen naem van dat zy geene *personen*, maer alleen het woórdeken het voor zich neemmen; als het regent, het blyskent, het gebeurt.

Nog verdeelt men de Verba in *Activa, Passiva, Neutra, Reciproca* en een *Substantivum*, namentlyk het Verbum wézen of zyn.

Het Verbum *Activum* zal aen de woórdekens iemand of iets kenbaer genoeg zyn; want eene van die twee kunnen agter alle *Activa* worden gezet. ik haet iemand, ik vrees iets. enz.

Het teken van het Verbum *Passivum* is het woórdeken word; ik word gebaet, ik word geveest; deéze verba zyn van de *activa* gemaekt.

Agter de Verba *Neutra* laeten zich de woórdekens iemand of iets niet wel voegen; men kan niet zeggen ik slaap iemand, ik ga iets. Ook hebben deéze Verba dikwils eenige *prepositien* agter zich; als, ik slaap op de aerde, ik woon in de stad.

De Verba *reciproca* zyn die, in de welke den *Nominativus* met den *Cognus* van het Verbum eene en de zelve zyn: B. V. ik wasch mij, ik ben den geenen die wacht en die gewaltchen word: hy slaet zich, hy is den geenen die slaet en die geslaegen word. Waer tyt dan volgt dat alle Verba *Activa* ook Verba *Reciproca* zyn.

I I. A F D E E L I N G.

Van den *Modus*.

IN een *Verbum*, zyn vier *Modi* of vier verscheide manieren van zich uyt te drukken; men noemt die *Indicativus*, *Imperativus*, *Conjunctivus* en *Infinitivus*.

Den *Indicativus* toont de *tyden* aen zonder van een ander *Verbum* af te hangen; als, *ik orees*, *ik vreesde* enz.

Den *Imperativus* dient om te *gebieden*, te *vermaenen* en te *bidden*. B. V. *Gaet uyt dit Land*, *ziet na den Hemel*, *vergeeft ons onze schulden*.

Den *Conjunctivus* hangt van een voorgaende *Verbum* af, en heeft gemeynelyk het woordenken dat voor zich, als *ik sersf de zonde af*, *op dat ik eeuwig leere*.

In dien den *Conjunctivus* in het schryven of spreken van den *Indicativus* niet verschildt, zou men die vryelyk uyt onze *Conjugation* mogen schrabben; want waer toe eene veeltheyt van benaemingen, die inderdaed van malkanderen niet vershillen, en niet konnen dienen dan om den beginnenden leerling verwarving en walging te veroorzaken? Maer schryft men, gelyk het behoort, in *indicativo*, *ik heb*, *bij is*, *bij leert*; en in *Conjunctivo*, *dat ik hebbe*, *dat hij zy*, *dat hy leere*, zoo behoud men eenen *Modus*, die in derdaed nodig is, en men maekt onze tael hier in een andere gelyk, die zonder dat op haar een groot voordeel zouden hebben.

By deezen *Modus* hebben de latynen nog eenen anderen, dien zy *Optativus* of *wenscheden* noemen, gewoegt; maer nadien die twee, ten minsten in't nederduytsch, geene de minste verandering in hunne *terminatien* of *uysgangen* zouden

den hebben, willen wy daer hier geene melding van doen.

Den *Infinitivus* lyd geen onderscheyd noch van *persoonen* noch van *getallen*. Niet van *persoonen*, want men zegt voor de eerste *persoon* *ik meyn te zien*, voor de tweede en derde *inf.* gelyks *gy meyn te zien*, *by meyn te zien*: Ook niet van *getallen*, want men zegt in *singulari*, *ik meyn te zien*, en ook in *plurali* wy meynen te zien.

I I I. A F D E E L I N G

Van de *Tempora*.

DE *tempora* of *tyden* van een *Verbum* zyn verscheide wyzen van spreken, aentoonende, dat het geene daer men van handelt nu geschied, of voordeezen geschiede, of nog staet te geschieden. Zoo konnen er dan maer dry *tyden* zyn; te weeten, het *praesens* of *tegenwoordigen tyd*, het *praeteritum* of *voorleeden tyd*, en het *Futurum* of *den toekomenden tyd*: doch den *voorleeden tyd* word op meer dan eene wyze uytgedrukt.

Het *praesens* of den *tegenwoordigen tyd* dient om iets te zeggen dat nu *tegenwoordig* geschied; als *ik geloof*, *ik hoop*, *ik bemin*, want men kan zeggen, nu *tegenwoordig* geloof ik, hoop ik, bemin ik.

Het *praeteritum* of den *voorleeden tyd* begrypt in zich I. het *imperfectum*, of *onvolmaekten tyd*; als *ik geloofde*, *ik hoopde*, *ik bemide*: 2. het *perfectum*, of *volmaekten tyd*, *ik heb geloof*, *ik heb gehoopt*, *ik heb bemid*: 3. het *plusquam perfectum*, of *meer als volmaekten tyd*, *ik had geloof*, *ik had gehoopt*, *ik had bemid*.

Het *Futurum*, of *toekomenden tyd*, beteekent iets dat nog staet te geschieden, als *ik zal gelooven*, *ik zal hoop*, *ik zal beminnen*.

Hier by mogen wy dien tyd voegen die by de latynen onder den naam van *futurum praeteritum* bekend is, als by voorbeeld *ik zal geloofst hebben, ik zal gehooft hebben, ik zal bemint hebben*. Sommige zetten dien tyd in *Conjunctivo*, wy zien niet om wat reden. 't Is zeker dat in dit exempel, *ik zal ten twee uren geëeten hebben, komt mij dan bezoeken*, en in alle diergelijke spreuken niet het minste teken van den *Conjunctivus* is.

Zoo word nog *ik zoude gelooven, ik zoude hooopen, ik zoude beminnen*, van veelé *spraekkundige* als een *imperfectum* van den *Conjunctivus* aengezien, waarfchynelyk om dat het in't latyn door het *imperfectum Conjunctivi* word vertaelt; wy zullen het onder den *Indicativus* rekenen, voor eest, om dat het in de rede bestaen kan zonder van een ander *Verbum* af te hangen; ten tweeden om dat het zonder de *Conjunctie* dat daer onder te verstaen, gebruykt kan worden; en laestelyk, om dat het eene *affirmatie* of bekrachtiging kan beteekenen; het welk de dry onseylbaere kenteekens van den *Indicativus* zyn. In het volgende voorbeeld zyn deéze dry kenteekens te zien: *Ik zoude ten Oorlog trekken, maer de vrees houdt mij te rug*.

Wy hebben gevonden dat deézen tyd onder den *Indicativus* behoort nu is de vraag wat naam wy daer aen zullen geëven? Dat by de natuur van het *Præfens* in zich heeft, schynt te blyken uyt dit voorbeeld, *ik zoude nu aensjonds studeeren, indien ik tyd en gelegenheyt daer toe had*. Doch om dat het alleen eene *Conditie* van den tegenwoordigen tyd, en niet dien tyd zelfe is, zullen wy hem den *onzekerer* noemen; in navolging des geleerden *Jesuits Buisser*, die hem de benaeming van

le tems incertain gegeëven heeft. Op de zelve gronden steunende, rekenen wy ook den *samengeseelden onzekerer tyd, ik zoude geloofst, gehooft, bemint hebben*, tot den *Indicativus* behoorende. Zoo dat die *Modus* in alles acht tempora of tyden heeft; namentlyk het *Præfens*, het *Imperfectum*, het *Perfectum*, het *Plusquam Perfectum*, het *Futurum*, het *Futurum Præteritum*, het *Incertum* of *onzekerer tyd*, en het *incertum Compositum* of *samengeseelden onzekerer tyd*.

Den *Imperativus* heeft alleen eenen tyd, dien wy den *toekomenden* zullen noemen, om dat men nooyt gebied iets dat tegenwoordig geschiedt, maer wel dat nog geschieden moet; als, *geloofst, hooft, bemint*. 't Is nogtans waer dat het *Futurum* van den *Indicativus* dikwils voor den *Imperativus* word gebruykt: wy kunnen daer geene betere bevestigéven; *Gy zult den Heere uwen God lief hebben; Gy zult geen overspel doen; Gy zult niet steelen*. Welke spreuken alzoo wel in *imperativo* staen als deéze andere; *Eert Vader en Moeder; zocht eerst het Ryk Gods; doet boetveerdigheyt van ure zonden*.

In den *Conjunctivus* zyn vyf tyden; te woëten, het *Præfens*, dat *ik gelooze, dat ik hoope, dat ik beminne*; het *Imperfectum* dat *ik geloofde, dat ik hoopte, dat ik beminde*; het *Perfectum*, dat *ik hebbe geloofst, gehooft, bemint*; het *Plusquam Perfectum*, dat *ik hadde geloofst, gehooft, bemint*. Het *Futurum* dat *ik mag gelooven, hooopen, beminnen*.

Ook word het *Præfens* van deézen *Modus* dikwils voor het *Futurum* gebruykt; gelyk als men zegt, *Men moet het tyden van Christus proeven, op dat*

Des Raane 1761 deel 2/2

Spraek-konst.

In deêze voorbeelden zyn het Gerundia: Fabius tyd winnende en eenen Veldslag vermydende, heeft Roomen behouden.

Goede Boeken leesende, kan men eenen schoonen schat van wêtenfchappen vergaderen.

In deêze voorbeelden zyn het Participia. Den ten offergaenden Iaac word doôr den verschynenden Engel in 't leven behouden.

De wysheyd minnende Jeugd moet zich doôr geene valfche vooroordeelen laeten verleyden.

Miffchien zal het veêle vreemd denken dat wy maer een Gerundium houden, daer de latynen 'er dry, uytgaende in di, do, dum erkennen. Wy antwoorden hier op, dat B. E. de woôrdekens van te hoopen, om te hoopen by ons geene Gerundia maer Casus van Nomina zyn; nadien de Verba en alle andere deelen der rede, als Substantiva gedeclineert kunnen worden; als hier blykt.

Nom. Leeszen en schryven zyn de noodzakelykte en eerste weetenfchappen.

Gen. De konst van wel te leeszen en te schryven opent de deur tot veêle andere weetenfchappen.

Dat. Aen wel te leeszen en te schryven is veêle geleegen.

Acc. Neeftige kinderen leeren ligtelyk leeszen en schryven.

Voc. ô leeszen en schryven, wat word gy van veêle weynig geteit.

Abl. Van leeszen en schryven word by alle volkeren veêle werk gemackt.

Het latynfch Gerundium in di is dan by ons den Gerundus, en het Gerundium in dum is den Accusativus, weshalven wy alleen een Gerundium overreenkomende met het latynfch in do overhouden

D

50 Nieuwe Nederduitsche dat men zyne heertykheid eens deelagtig zy; in plaetse van te zeggen, op dat men zyne heertykheid deelagtig mag zyn.

In den Infinitivus zyn vier Tempora; een Praesens, gelooven, hoopen, beminnen; een Praeteritum, geloofst hebben, gebooft hebben, bemint hebben; een Futurum, zullen gelooven, hoopen, beminnen; een Futurum Praeterito-miftum, geloofst, gebooft, bemint zullen hebben. Meest altyd voegt men by alle deêze Tempora het woôrdekens te; als, ik zeg te beminnen; ik zeg te hebben bemint; ik zeg te zullen beminnen; ik zeg bemint te zullen hebben.

Voegt hier by vyf Participia of Deelwoôrden; zoo genoemt, om dat zy aen de natur van een Verbum, en ook aen de natur van een Nomen deelagtig zyn: een Participium voor het Praesens, geloovende, hoopende, beminende; een voor het Praeteritum, dat by veêle, doch zeer kwalyk fupinum word genoemt, geloofst, gebooft, bemint; een Praeteritum Compositum, geloofst hebbende, gebooft, bemint hebbende; een voor het Futurum, zullen gelooven, hoopen, beminnen; een voor het Futurum Praeterito-miftum, zullen geloofst, gebooft, bemint hebben.

Nog een Gerundium, dat altyd een is met het Participium praesentis temporis, gelovende, hoopende, beminende. Wanneer duldame woôrden Participia en wanneer zy Gerundia zyn, ziet men, als men in plaetse van te zeggen, geloovende, hoopende, beminde, kan zeggen, met te gelooven, met te hoopen, met te beminnen; want dan zyn het Gerundia; kan men dat niet doen, zoo zyn het Participia.

In

Nieuwe Nederduitsche
houden. Zoo tellen ook de latynen twee *supina*, een in *um*, en een in *u* die wy insgelyks niet als met omfchryving kunnen vertaalen.

I V. A D D E E L I N G.

Van de Persoonen.

In alle redeneeringen die men voert, zyn alleen, zoo in *Singulari* als in *Plurali*, dry *Persoonen* aen te merken. De eerste *Persoon* is de geëne die spreekt, en is in *Sing.* kenbaar aen het woórdeken *ik*, en in *Plur.* aen het woórdeken *wy*. De tweede is de geëne aen wie men spreekt, hebbende in *Sing.* tot kenteeken het woórdeken *gy* en in *Plur.* *gy of gij*. De derde *Persoon* is de geëne waer van men spreekt, en is in *Sing.* voór't *Masculinum hij*, voór't *Femininum zy*, voór't *Neutrum het*; en in *Plur.* *zy* voór alle *geslagten*. Deëze dry *Persoonen* zyn in alle tyden van den *Indicativus* en *Conjunctivus* te vinden; Maer in den *Imperativus* ontbreëkt den eersten *Persoon* van *Singularis*, ten minsten wannecr *die Modus* om te gebieden word gebruykt; want als die tot vermaenen of bidden dient, maekt hy de eerste *Persoon* met het woórdeken *laet*. *Laet ik hopen*, of *laet my hopen*. *Laet ik of laet my uwe gunst genieten*.

Dat den *Infinitivus* gantsch geen onderscheyd van *Persoonen* lyd, hebben wy reeds hier vooren gezeyt.

V. A F D E E L I N G.

Van de Auxiliaria.

Om dat tot het *Conjugéren* der *Verba* en tot het maeken van veelé *Tempora* eene voistrekke kennis der *Auxiliaria* of *behuulsaeme werkwoorden* word vereycht, zullen wy de *Conjugatie* der zelve hier voor af lacten gaen.

C O N J U G A T I E

Van het *Verbum substantivum & auxiliare* WEEZEN of ZYN.

INDICATIVUS.		Futurum.	
<i>Præterit.</i>		<i>Præterit.</i>	
Ik ben.	Ik zal	Ik zal	Geweest zyn of geweest hebben
Gy zyt.	Gy zult	Gy zult	
Hy is.	Hy zal	Hy zal	
Wy zyn.	Wy zullen	Wy zullen	
Gy zyt.	Gy zult	Gy zult	
Zy zyn.	Zy zullen	Zy zullen	
<i>Imperfectum.</i>		<i>Imperfectum.</i>	
Ik was.	Ik zou of ik zoude	Ik zou of ik zoude	
Gy waert.	Gy zoud	Gy zoud	
Hy was.	Hy zou of hy zoude	Hy zou of hy zoude	
Wy waeren.	Wy zouden	Wy zouden	
Gy waert.	Gy zoud	Gy zoud	
Zy waeren.	Zy zouden	Zy zouden	
<i>Perfectum.</i>		<i>Perfectum.</i>	
Ik heb of ik ben	Ik heb of ik ben	Ik heb of ik ben	
Gy hebt of gy zyt	Gy hebt of gy zyt	Gy hebt of gy zyt	
Hy heeft of hy is	Hy heeft of hy is	Hy heeft of hy is	
Wy hebben of wy zyn	Wy hebben of wy zyn	Wy hebben of wy zyn	
Gy hebt. of gy zyt	Gy hebt. of gy zyt	Gy hebt. of gy zyt	
Zy hebben of zy zyn	Zy hebben of zy zyn	Zy hebben of zy zyn	
<i>Plusquam Perfectum.</i>		<i>Plusquam Perfectum.</i>	
Ik had of ik was	Ik had of ik was	Ik had of ik was	
Gy had of gy waert	Gy had of gy waert	Gy had of gy waert	
Hy had of hy was	Hy had of hy was	Hy had of hy was	
Wy hadden of wy waeren	Wy hadden of wy waeren	Wy hadden of wy waeren	
Gy had of gy waert	Gy had of gy waert	Gy had of gy waert	
Zy hadden of zy waeren	Zy hadden of zy waeren	Zy hadden of zy waeren	
<i>Imperium Compositum.</i>		<i>Imperium Compositum.</i>	
Ik zou	Ik zou	Ik zou	
Gy zoud	Gy zoud	Gy zoud	
Hy zou	Hy zou	Hy zou	
Wy zouden	Wy zouden	Wy zouden	
Gy zoud	Gy zoud	Gy zoud	
Zy zouden	Zy zouden	Zy zouden	

I M P E R A T I V U S.

Futurum.

Laet ik zyn of laet my zyn.

Zyt.

Hy zy, of laet hy zyn, of laet hem zyn.

Laeten wy zyn, of laet ons zyn.

Zyt of zyt gy L.

Laet zy zyn.

C O N J U N C T I V U S.

Praesens.

Dat ik zy.

Dat gy zyt.

Dat hy zy.

Dat wy zyn.

Dat gy zyt.

Dat zy zyn.

Imperfectum.

Dat ik waere.

Dat gy waert.

Dat hy waere.

Dat wy waeren.

Dat gy waert.

Dat zy waeren.

Perfectum.

Dat ik hebbe

Dat gy hebt

Dat hy hebbe

Dat wy hebben

Dat gy hebt

Dat zy hebben

Plusquam Perfectum.

Dat ik hadde

Dat gy had

Dat hy had

Dat wy hadden

Dat gy had

Dat zy hadden

Futurum.

Dat ik mag

Dat gy moogt

Dat hy mag

Dat wy moogen

Dat gy moogt

Dat zy moogen

I N F I N I T I V U S.

Praesens.

Zyn of te zyn.

Praeteritum.

Geweest te hebben of
geweest te zyn.

Futurum.

Te zullen zyn.

Futurum Praeterito-nisium

Geweest te zullen zyn,
of geweest te zullen
hebben.

Praesens Participium.

Zynde.

Praeteritum Participium.

Geweest.

Futu-

Futurum Participium.

Zullende zyn.

Participium praeterito-

nisium.

Zullende zyn geweest.

Gerundium.

Zynde.

Participium pret. Comp.

Zynde of hebbende ge-
geweest.

C O N J U G A T I E

Van het Verbum auxiliare HEBBEN.

I N D I C A T I V U S.

Praesens.

Ik heb.

Gy hebt.

Hy heeft.

Wy hebben.

Gy hebt.

Zy hebben.

Imperfectum.

Ik had.

Gy had.

Hy had.

Wy hadden.

Gy had.

Zy hadden.

Perfectum.

Ik heb

Gy hebt

Hy heeft

Wy hebben

Gy hebt

Zy hebben

Plusquam Perfectum.

Ik had

Gy had

Hy had

Wy hadden

Gy had

Zy hadden

Futurum.

Ik zal

Gy zult

Hy zal

Wy zullen

Gy zult

Zy zullen

Futurum Praeterito-nisium.

Ik zal

Gy zult

Hy zal

Wy zullen

Gy zult

Zy zullen

Incertum

D 3

Gehad.

Hebben.

Gehad.

Gehad hebben

Incertum.

Ik zou
Gy zoud
Hy zou
Wy zouden
Gy zoud
Zy zouden

Hebben.

Dat ik hadde.
Dat gy had.
Dat hy hadde.
Dat wy hadden.
Dat gy had.
Dat zy hadden.

Incertum Compositum.

Ik zou
Gy zoud
Hy zou
Wy zouden
Gy zoud
Zy zouden

Gehad hebben

Dat ik hebbe
Dat gy hebt
Dat hy hebbe
Dat wy hebben
Dat gy hebt
Dat zy hebben

Gehad.

IMPERATIVUS.

Laet my hebben.
Hebt.
Hy hebbe, of laet hem
hebben.
Laet ons hebben.
Hebt.
Laet zy hebben.

Plusquam Perfectum.

Dat ik hadde.
Dat gy had.
Dat hy hadde.
Dat wy hadden.
Dat gy had.
Dat zy hadden

Gehad.

CONJUNCTIVUS.

Praesens.

Dat ik hebbe.
Dat gy hebt.
Dat hy hebbe.
Dat wy hebben.
Dat gy hebt.
Dat zy hebben.

Futurum.

Dat ik mag
Dat gy moógt
Dat hy mag
Dat wy moógen
Dat gy moógt.
Dat zy moógen

Hebben.

INFI-

INFINITIVUS.

Praesens.
Hebben of te hebben.

Præteritum.
Gehad te hebben.

Futurum.
Te zullen hebben.

Futurum Præterito-missum.
Gehad te zullen hebben

Praesens Participium.
Hebbende.

Præteritum Participium.

Gehad.

Participium præteritum Compositum.
Hebbende gehad.

Futurum Participium.
Zullende hebben.

Participium præterito-missum.
Zullende gehad hebben.

Gerundium.
Hebbende.

C O N J U G A T I E

Van het *Verbum auxiliare*, WORDEN, dat tothet
Conjuncten der *Passiva* noodig is.

INDICATIVUS.

Praesens.

Ik word.
Gy word.
Hy word.
Wy worden.
Gy word.
Zy worden.

Perfectum.

Ik ben
Gy zyt
Hy is
Wy zyn.
Gy zyt
Zy zyn

Geweest of ge-
worden.

Imperfectum.

Ik wierd.
Gy wierd.
Hy wierd.
Wy wierden.
Gy wierd.
Zy wierden.

Plusquam Perfectum.

Ik was
Gy waert
Hy was
Wy waeren
Gy waert
Zy waeren

Geweest of ge-
worden.

D 4

Finit.

<p>Futurum. Ik zal Gy zult Hy zal Wy zullen Gy zult Zy zullen</p> <p>Futurum Præterito-miſtum. Ik zal Gy zult Hy zal Wy zullen Gy zult Zy zullen</p> <p>Incertum. Ik zou Gy zoud Hy zou Wy zouden Gy zoud Zy zouden</p> <p>Incertum Compoſitum. Ik zou Gy zoud Hy zou Wy zouden Gy zoud Zy zouden</p>	<p>Worden.</p> <p>Zyn geweëft of zyn geworden</p> <p>Worden.</p> <p>Zyn geweëft of zyn geworden</p>	<p>Futurum. Laet my worden. Word. Hy worde of laet hem worden. Laet ons worden. Word. Laet zy worden.</p> <p>CONJUNCTIVUS. <i>Præſens.</i> Dat ik worde. Dat gy word. Dat hy worde. Dat wy worden. Dat gy word. Dat zy worden.</p> <p><i>Imperfectum.</i> Dat ik wierde. Dat gy wierd. Dat hy wierd. Dat wy wierden. Dat gy wierd. Dat zy wierden.</p>	<p>IMPERATIVUS. <i>Futurum.</i> Laet my worden. Word. Hy worde of laet hem worden. Laet ons worden. Word. Laet zy worden.</p>	<p>Perſectum. Dat ik hebbe Dat gy hebt Dat hy hebbe Dat wy hebben Dat gy hebt Dat zy hebben</p>	<p>Geworden.</p> <p>Geweëft</p> <p>Geworden.</p> <p>Geworden.</p>
---	---	--	--	--	---

<p>Plusquam Perſectum. Dat ik hadde Dat gy had Dat hy hadde Dat wy hadden Dat gy had Dat zy hadden</p>	<p>Geweëft</p>	<p>Perſectum. Dat ik waere Dat gy waert Dat hy waere Dat wy waeren Dat gy waert Dat zy waeren</p>	<p>Geworden.</p>
---	----------------	--	------------------

<p>Perſectum. Dat ik mag Dat gy moogt Dat hy mag Dat wy moogen Dat gy moogt Dat zy moogen</p>	<p>Worden.</p>	<p>Futurum. Dat ik mag Dat gy moogt Dat hy mag Dat wy moogen Dat gy moogt Dat zy moogen</p>	<p>Worden.</p>
--	----------------	--	----------------

<p>INFINITIVUS. <i>Præſens.</i> Worden of te worden. <i>Præteritum.</i> Te Zyn geworden of te zyn geweëft. <i>Futurum.</i> Te zullen worden. <i>Futurum præterito-miſtum.</i> Geworden te zullen zyn, of geweëft te zullen zyn. <i>Præſens Participium,</i> Wordende</p>	<p><i>Præteritum Participium.</i> Geworden of Geweëft. <i>Participium præteritum Compoſitum.</i> Geworden zynde, of hebbende geweëft. <i>Futurum Participium.</i> Zullende worden. <i>Participium præterito- miſtum.</i> Zullende zyn geworden of geweëft. <i>Gerundium.</i> Wordende.</p>
---	--

De Conjugatie van de Auxiliaria zullen en zoiden komt in de vóórige genoegzaam te blyken.

VI. A F D E E L I N G
Van het maeken der Tyden.

T Ot de *Formatio Temporum* of het maken der Tyden zullen wy de *Verba* in dry *Claffen* ver-

verdeelen; De eerste, daer het *Imperfectum* uytgaet op *de*; de tweede, daer het uytgaet op *te*; en de derde, die ontgelmatig zynde, haere *Imperfecta* op vericheyde wyzen maekt.

Van de eerste *Classe* zyn *beminnen*, *betrouwen*, *bedaacen*, *deelen*, *doolen*, *dienen*, *erven*, *lasteren*, *schreuewen*, *veranderen*, *wandelen*, enz. Deêze *Verba* veranderen voór hunne *Imperfecta* de laatste en van het *Præsens infinitivi* in *de*; ik *betrouwde*, ik *bewaerde*, ik *wandelde*; maer zoo'er eene *dobbele Consonans* voór de *en* staet, moet'er eene van die uytgelaeten worden, aldus *hollen*, ik *holdde*, *bellen*, ik *bellede*, *beminnen* ik *bemincde*: het welk men ook in de andere *Classen*, ja zelfs in alle *Tempora*, die van den *Infinitivus* gemaeckt worden, onderhouden moet.

Onder de tweede *Classe* behoóren: *bakken*: *gekken*, *bemerken*, *danken*, *eysselen*, *doóphen*, *hakken*, *kracken*, *krieken*, *kloppen*, *lossen*, *maeken*, *wenschen*, enz. Deêze veranderen en in *te*; *danken*, ik *dankte*; *kloppen*, ik *klopte*; *wenschen*, ik *wenschte*.

Daer is geschild over de *Verba* die uytgaen in *den* en *ten*. Zeer geleerde schryvers maeken aldus die *Imperfecta*, *blinden*, ik *blindede*; *agten*, ik *agtede*; *zugten*, ik *zugtede*. Andere verduubelen alleen de *Consonans*, ik *blindde*, ik *agte*, ik *zugte*; De meeste, *Fondel* met de beste schryvers aen hun hoofd, spellen aldus, ik *agte*, ik *blinde*, ik *zugte*. 't Is waer dat men dan geen onderscheyd tusschen dit *Imperfectum* en het *Præsens Coniunctivi* gewaer word; maer dat onderscheyd is niet altyd eene voldoende reden om het schryven te veranderen. Wat onderscheyd onderhouden de Latynen tusschen *legit*, *by leest*, en *legit*, *by heeft gelezen*; en de Franfichen tusschen *je punis*,

punis, *tu punis*, *il punit*, *ik straf*, *gy straf*, *gy straf*, *by straf*; en *je punis*, *tu punis*, *il punit*, *ik strafte*, *gy strafte*, *by strafte*? Geen het minste; maer de omstandigheden doen genoegzaam zien, wanneer die spreuken in *præsent*, en wanneer zy in *Præterito* staen.

Onder de derde *Classe* schikken wy voór eerst alle die in *Præf. Infini.* eene *y* voór de laatste *syllabe* hebben staen; als *blyven*, *schryuen*, *vrijuen*, *kijuen*, *vrijden*, *ryzen*, *pryzen*, *krijgen*, *smeyten*, *wyken*, *geelyken*, *stryken* enz. welke voór het grootste gedeelte in *Imperf.* die *y* in *ee* veranderen; *blyuen*, ik *bleef*, *schryuen*, ik *schreef*, *pryzen*, ik *præs.* Indien de laatste *consonans* eene *z* ware, zoude men die in *s* moeten veranderen, en de *v* in eene *f* ik *præs* ik *bleef*; en niet ik *præs*, ik *bleev*, hoe wel het in *Infinitivo* *pryzen* en *blyuen* heeft.

Sommige *Verba*, die *ie* of *uij* voór de laatste *syllabe* hebben, veranderen die letters in *oo*; als *bedriegen*, ik *bedroog*; *vliegen*, ik *vloog*; *vlieden*, ik *vlood*; *liegen*, ik *loog*; *bieden*, ik *bood*; *geuieten*, ik *geuoot*; *stryuen*, ik *sloof*; *zuygen*, ik *soog*; *buigen*, ik *boog*; ik zeg sommige, want *geueuen*, *believen*, *betuygen*, *juygen* enz. behoóren onder de eerste *Classe*.

De *Verba*, die voór de laatste *syllabe* in hebben, veranderen dat gemeynelyk in *on*; als *beginnen*, ik *begon*; *binden*, ik *bond*; *zingen*, ik *zong*; *wingen*, ik *wrong*; uytgenomen *beginnen* dat onder de eerste *Classe* is.

LYST van de andere onregelmaetige

Imperfecta.

Bereuen, ik beval.

Breeken, ik brak.

Bidden, ik bad.

Denken, ik dagt.

Brengen, ik bragt.

Drac.

Draegen ik droeg.
 Eeten, ik at.
 Gaen, ik ging of ik gong.
 Geeven, ik gaf.
 Geneezen, ik genas.
 Hangen, ik hing of ik hong.
 Helpen, ik hielp.
 Houden, ik hield.
 Houwen, ik hieuw.
 Jaegen, ik joeg.
 Klimmen, ik klom.
 Komen, ik kwam.
 Konnen, ik kon.
 Koopen, ik kocht.
 Laeten, ik liet.
 Lezen, ik las.
 Loopen, ik liep.
 Moeten, ik moest.
 Neemen, ik nam.
 Roepen, ik riep.
 Schenken, ik schonk.
 Sterven, ik stierf.

De *Imperfecta* bekend zynde, zullen ons dienen om de *participia praeterita* te vinden. De *Verba* van de eerste *classe* noemen gemeynelyk gevoor het *Pres. inf.* de laatste letters *en in d* of *t* veranderende, ten waere daer reeds zonder dat eene *d* of *t* stonde; als *eerer*, *geert* *Cijfferen*, *geeffert*, *kampen*, *gekampt*. Uytgenomen die samen getelt worden van de *syllabe ver*, als *veranderen*, *verwiffelen*, *vermoeyen*, als ook een groot deel van die de welke met *be* beginnen, als *bewaeren*, *be-minnen*, *bestrafen*, de welke hebben *erandert*, *ver-*

verwiffelt, vermoeyt, bewaert, bemint, bestraf. Die in *Imperfecto ee*, *oo*, *o*, hebben, behouden die letters gemeynelyk in *Quartissio*; Als ik *sneed*, *gesneeden*; ik *leed*, *geleeden*, ik *wont*, *gewonden*, ik *bond*, *gebonden*, ik *vloog*, *gevologen*. ik *loog*, *geloogen*. De overige onregelmaetige zullen voor een groot gedeelte in deezee *Lyft* begreepen staen.

Beveelen, bevolen.
 Bidden gebeden, of be-
 ter gebeden om 't
 onderscheyd tusfchen
 dit *Part.* en den *plu-*
ralis van *Gebel*.
 Bringen, gebracht.
 Breken, gebroken.
 Sterven, gestorven.
 Slaen, geslagen.
 Slaepen, geslaepen.
 Spreeken, gesproken.
 Staen, gesaen.
 Stooten, gestoeten.
 Vaeren, gevaeren.
 Vallen, gevallen.
 Vergeden, vergeeten.
 Verweven, verwoev.
 Vragen, gevraegt.
 Weeten, geweeten,

met twee *ee* om 't
 ondericheyd tusfchen
 dit *partic.* en het *sub-*
stantivum *geweten* of
conscientie.
 Doen, gedaen.
 Draegen, gedraegen.
 Eeten, geeten.
 Gaen, gegaen.
 Geeven, gegeven.
 Geneezen, geneezen.
 Hangen, gehangen.
 Helpen, geholpen.
 Jaegen, gejaght.
 Komen, gekomen.
 Konnen, konnen.
 Laeten, gelaeten.
 Lezen, gelezen.
 Leggen, gelegd.
 Loopen, gelooopen.

Ziet daer de ligste en voornaemste regels die wy wegens de *Imperfecta* en *Participia Praeterita* kunnen geeven. De veelvoudige veranderingen die in deezee stof voorkomen, macken, dat het, zoo niet onmogelyk, ten minsten zeer moeyelyk is vaste regels daer van op te stellen.

Wy verzenden den Lezer tot het gebruik, alwaer hy, het geene wy overgeslaegen hebben, gemakkelyk zal leeren. Nu gaen wy over tot de

de andere tyden, van de welke wy, alzoo die-
vaster regel houden, met meerder zekerheid zul-
len spreken.

Het *Præfens Indicativi* word van het *Præfens*
Injunctivi gemaakt; men laet de laetste en daer af,
zelfs eene *Consonans* indien die verdobbelt is.
Ik bewaar, ik versterk, ik bid.

Van het *Imperfectum* is genoeg gesprooken.

Het *Perfectum en Plusquam Perfectum* worden
gemaakt van het *Præfens* en *Imperfectum* van het
Verbum hebben, en van het *Participium Præteritum*
van het *Verbum* dat men *Conjugeert*. Ik heb bewaert,
ik heb versterkt, ik heb gebedden. Ik had bewaert,
ik had versterkt, ik had gebedden.

Het *Futurum* komt van het *Verbum auxiliare*,
zullen en van het *Præf. Inf.* ik zal bewaeren, ik
zal versterken, ik zal bidden.

Het *Futurum Præterito-mistum* neemt het *Partic.*
Præterit. by het voorgaende, ik zal bewaert heb-
ben, ik zal versterkt hebben.

Het *Incertum* word van het *Verbum* zouden en
van het *Præf. Inf.* te samen gestelt. Ik zou be-
waeren, ik zou versterken, ik zou bidden.

Het *Incertum Compositum* neemt by het voor-
gaende het *Participium Præteritum* aen. Ik zou
bewaert hebben, ik zou versterkt hebben, ik zou ge-
bedden hebben.

Den *Imperativus*, als die tot vermaenen of
bidden word gebruykt, maekt zyne eerste *persoon*
van de woordeskens *laet my* en van het *Præf. Inf.* *laet*
my bewaeren, laet mij versterken, laet my bidden. De
tweede *persoon* is met de tweede *persoon* van het
Præfens Ind. gelyk, maer zoo die dóór twee *Conso-*
nanten eyndigt, laet men er de laetste af: *Bewaar,*
versterk. 'T is waer, dit is geen algemeyn gebruyk,
maer eyger niet ondienstig, om die twee *modi* uyt
malkanderen

malkanderen te kennen. De overige *persoonen*
leere men uyt de *Conjugation*.

Het *Præf. Conjunctivi* laet alleen de *n* van het
Præfens Inf. agter. Dat ik bewaere, dat ik ver-
sterke, dat ik bidde. Het *Imperf. Conjunct.* word
uyt het *Imperf. Indic.* met byvoeging van eene
e, ten zy die daer reeds was, gehaelt. Dat ik
bewaerde, dat ik versterkte, dat ik badde.

Het *Perfectum en Plusquam Perfectum* uyt deezen
modus word van 't *Præf.* en *Imperf. Conj.* van het
Verbum auxiliare en van het noodig *Participium Præ-*
teritum gemaakt. dat ik bewaert, versterkt, gebedden
hebbe; dat ik bewaert, versterkt, gebedden hadde.

Het *Futurum* word van het *Verbum* moogen en 't
Præfens Infn. gemaakt. Dat ik mag bewaeren,
versterken, bidden.

Het *Præfens Injunctivi* word van geen ander *Tem-*
pus afgeleyd. *Bewaeren, versterken, bidden*.

Het *Præteritum* bestaet uyt het *Præfens Injunctivi*
verbi auxiliaris, en uyt het *Præteritum participian.*
bewaert hebben, versterkt hebben, gebedden hebben.

Het *Futurum* bestaet uyt het *Verbum* zullen en
het *Præfens Injunctivi*, te zullen bewaeren, verster-
ken, bidden. Voor het *Futurum Præterito-mistum*,
zet men het *Particip. Præteritum* by het *Futurum*
Injunctivi van het *auxiliare*, te zullen hebben bewaert,
te zullen hebben versterkt, te zullen hebben gebedden.

Het *Præfens Participium* neemt de by het *Præ-*
fens Injunctivi, bewaerende, versterkende, biddende.
Van het *Præteritum Participium* is hier voor ge-
spoken.

Het *Participium Præteritum Compositum* word van
het *Præf. Particip.* uyt het *auxiliare* en van het
voorzeyde *Participium* samen gestelt.

Het *Futurum Participium* komt van het woór-
doken zallende en van het *Præf. Infn.* zallende
bewaeren,

Nieuwe Nederduijfche
 bewaeren, zullende versterken, zullende bidden.
 Het *Participium Futurum Præterito-miftum* word
 gemaakt van het *Futurum Partic.* uyt het *auxilia-*
re en van het *Part. Præter.* zullende hebben hebben
 waert, zullende hebben versterkt, zullende hebben
 gebeden.
 Het *Gerundium* is gelyk met het *Participium*
Præfentis Temporis.

C O N J U G A T I E
 Van de eerste Classe

I N D I C A T I V U S.

Præfens.

Ik fchreew.
 Gy fchreewt.
 Hy fchreewt.
 Wy fchreewen
 Gy fchreewt.
 Zy fchreewen.

Imperfèctum.

Ik fchreewde.
 Gy fchreewde.
 Hy fchreewde.
 Wy fchreewden.
 Gy fchreewde.
 Zy fchreewden.

Perfèctum.

Ik heb
 Gy hebt
 Hy heéft
 Wy hebben
 Gy hebt
 Zy hebben.

Plusquam Perfèctum.

Ik Had
 Gy had
 Hy had
 Wy hadden
 Gy had
 Zy Hadden

Futurum.

Ik zal
 Gy zult
 Hy zal
 Wy zullen
 Gy zult
 Zy zullen

Futurum Præterito-miftum

Ik zal
 Gy zult
 Hy zal
 Wy zullen
 Gy zult
 Zy zullen

Incertum

Spraak-konff.

Dat gy fchreewde.
 Dat zy fchreewden.
Perfèctum.

Dat ik hebbe
 Dat gy hebt
 Dat hy hebbe
 Dat wy hebben
 Dat gy hebt
 Dat zy hebben

Plusquam perfèctum.

Dat ik hadde
 Dat gy had
 Dat hy hadde
 Dat wy hadden
 Dat gy had
 Dat zy hadden.

Futurum.

Dat ik mag
 Dat gy moógt
 Dat hy mag
 Dat wy moógen
 Dat gy moógt
 Dat zy moógen

I N F I N I T I V U S.

Præfens.

Schreewen.
 Gefchreewt hebben.
Futurum.

Te zullen fchreewen.
Futurum præterito-miftum.
 Gefchreewt te zullen
 hebben.
Præfens Participium.
 Schreewende. *Præte-*

Incertum.

Ik zou
 Gy zoud
 Hy zou
 Wy zouden
 Gy zoud
 Zy zouden

Incertum Compofitum.

Ik zou
 Gy zoud
 Hy zou
 Wy zouden
 Gy zoud
 Zy zouden

I M P E R A T I V U S.

Laet my fchreewen.
 Schreew of fchreewt.
 Hy fchreewe, of laet
 hem fchreewen.
 Laet ons fchreewen.
 Schreew.
 Laet zy fchreewen.

C O N J U N C T I V U S.

Præfens.

Dat ik fchreewe.
 Dat gy fchreewt.
 Dat hy fchreewe.
 Dat wy fchreewen.
 Dat gy fchreewt.
 Dat zy fchreewen.
Imperfèctum.
 Dat ik fchreewde.
 Dat gy fchreewde.
 Dat hy fchreewde.
 Dat wy fchreewden.
 Dat gy fchreewde.
 Dat zy fchreewden.

Præ-

<i>Præteritum Participium</i> Gefchreeuwt.	<i>Participium futurum præterito-misum.</i> Gefchreeuwt zullende hebben.
<i>Participium præteritum Compositum.</i> Hebbende gefchreeuwt.	<i>Gerundium.</i> Schreeuwende.
<i>Futurum participium.</i> Zallende Schreeuwen.	

C O N J U G A T I E

Van de tweede Classe.

INDICATIVUS.

Præfens

Ik maek.
Gy maekt.
Hy maekt.
Wy maeken.
Gy maekt.
Zy maeken.

Imperfectum.

Ik maekte.
Gy maekte.
Hy maekte.
Wy maekten.
Gy maekte.
Zy maekten.

Perfèctum.

Ik heb
Gy hebt
Hy heeft
Wy hebben
Gy hebt
Zy hebben

Gemaekt.

Pluquam Perfèctum.

Ik had
Gy had
Hy had
Wy hadden
Gy had
Zy hadden

Gemaekt

Futurum.

Ik zal
Gy zult
Hy zal
Wy zullen
Gy zult
Zy zullen

Maeken.

Futurum præterito-misum.

Ik zal
Gy zult
Hy zal
Wy zullen
Gy zult
Zy zullen

Gemaekt hebben.

Incer-

Dat wy maekten.
Dat gy maekte.
Dat zy maekten.

Perfèctum.

Dat ik hebbe
Dat gy hebt
Dat hy hebbe
Dat wy hebben
Dat gy hebt
Dat zy hebben

Pluquam Perfèctum.

Dat ik hadde
Dat gy had
Dat hy had
Dat wy hadden
Dat gy had
Dat zy hadden

Futurum.

Dat ik mag
Dat gy moógt
Dat hy mag
Dat wy moógen
Dat gy moógt
Dat zy moógen

INFINITIVUS.

Præfens.

Maeken.

Præteritum.

Gemaekt hebben.

Futurum.

Te zullen maeken.

Futurum præterito-misum.

Gemaekt te zullen hebben.

*Præ-**Incerium.*

Ik zou
Gy zoud
Hy zou
Wy zouden
Gy zoud
Zy zouden

Maeken.

Incerium Compositum.

Ik zou
Gy zoud
Hy zou
Wy zouden
Gy zoud
Zy zouden

Gemaekt hebben.

IMPERATIVUS.

Laet my maeken.

Maek of maekt.

Hy maeke, of laet hem maeken.

Laet ons maeken.

Maekt.

Laet zy maeken.

CONJUNCTIVUS.

Præfens.

Dat ik maekte.

Dat gy maekt.

Dat hy maecte.

Dat wy maeken.

Dat gy maekt.

Dat zy maeken.

Imperfectum.

Dat ik maekte.

Dat gy maekte.

Dat hy maekte.

Dat zy maekte.

E 2

<p><i>Spraak-konf.</i> Dat gy schreéft. Dat zy schreéven. <i>Perfèctum.</i> Dat ik hebbe Dat gy hebt Dat hy hebbe Dat wy hebben Dat gy hebt Dat zy hebben <i>Plusquam perfèctum.</i> Dat ik hadde Dat gy had Dat hy hadde Dat wy hadden Dat gy had Dat zy hadden <i>Futurum.</i> Dat ik mag Dat gy moógt Dat hy mag Dat wy moógen Dat gy moógt Dat zy moógen.</p>	<p>Gefchreéven Gefchreéven. Schryven.</p>
<p><i>Incertum.</i> Ik zou Gy zoud Hy zou Wy zouden Gy zoud Zy zouden <i>Incertum Compositum.</i> Ik zou Gy zoud Hy zou Wy zouden Gy zoud Zy zouden <i>IMPERATIVUS.</i> Laet my schryven. Schryft. Hy schryve, of laet hem schryven. Laet ons schryven. Schryft. Laet zy schryven.</p>	<p>Schryven. Gefchreéven hebben.</p>
<p><i>CONJUNCTIVUS.</i> <i>Præfens.</i> Dat ik schryve. Dat gy schryft. Dat hy schryve. Dat wy schryven. Dat gy schryft. Dat zy schryven. <i>Imperfèctum.</i> Dat ik schreéve. Dat gy schreéft. Dat hy schreéve. Dat wy schreéven. Dat gy schreéft. Dat zy schreéven.</p>	<p><i>INFINITIVUS.</i> <i>Præfens.</i> Schryven. <i>Præteritum.</i> Gefchreéven hebben. <i>Futurum.</i> Te zullen schryven. <i>Futurum præterito-miffum.</i> Gefchreéven te zullen hebben. <i>Participium præfens.</i> Schryvende. <i>Præter-</i></p>

<p>68 <i>Nieuwe Nederduytsche</i> <i>Præfens Participium.</i> Maekende. <i>Præteritum participium.</i> Gemaekt. <i>Participium præteritum</i> <i>Compositum.</i> Gemaekt hebbende.</p>	<p><i>Futurum participium.</i> Zullende maeken. <i>Participium futurum præ-</i> <i>terito-miffum.</i> Gemaekt zullende heb- ben. <i>Gerundium.</i> Maekende.</p>
--	--

C O N J U G A T I E

Van de derde Classe.

<p><i>INDICATIVUS.</i> <i>Præfens.</i> Ik schryf. Gy schryft. Hy schryft. Wy schryven. Gy schryft. Zy schryven. <i>Imperfèctum.</i> Ik schreéft. Gy schreéft. Hy schreéft. Wy schreéven. Gy schreéft. Zy schreéven. <i>Perfèctum</i> Ik heb Gy hebt Hy heéft Wy hebben Gy hebt Zy hebben</p>	<p><i>Plusquam perfèctum.</i> Ik had Gy had Hy had Wy hadden Gy had Zy hadden <i>Futurum</i> Ik zal Gy zult Hy zal Wy zullen Gy zult Zy zullen <i>Futurum præterito-miffum.</i> Ik zal Gy zult Hy zal Wy zullen Gy zult Zy zullen</p>	<p>Gefchreéven. Schryven. Gefchreéven hebben.</p>
<p>Gefchreéven.</p>	<p>Gefchreéven.</p>	<p><i>Incer-</i></p>

Sprack-konst.
Praesens Infinitivi.

Pleëgen.

Wanneer dit Verbum in den zin van bedeyent word gebruykt, heeft het alle Tempora en personen. Over het Verbum passivum staet te bemerkē, dat het evenveel is, of men dat met t' auxiliare syn of met hebben Conjugeert. Zeggende, ik ben bemint geweest, ik had bemint geweest, zoo wel als ik heb bemint geweest, ik had bemint geweest.

Het schynt ook dat deēze spreuken ik ben bemint, ik was bemint, ik zal bemint syn, alzoō wel tot het passivum behooren; als ik word bemint, ik werd bemint, ik zal bemint worden. Alleen schynt de eerste manier van spreēken eenen uytgestrekeren tyd te bevatten: Ik ben bemint, geest te kennen dat men nu al eenigen tyd bemint is geweest; Ik word bemint, bepaelt zich wat meer in den tegenwoordigen tyd.

Alzoō wy hier voór de Conjugatie van het Verbum worden opgegeēven hebben, hebben wy nog maer te zeggen dat men om een Verbum Passivum te Conjugeeren, een Participium praeteritum by het Verbum worden zetten moet; als ik word gezien, ik werd gezien, ik ben gezien geworden, ik zal gezien worden, laet mij gezien worden, enz.

De Conjugatie der Verba Neutra geticht op den zelven voet als die der Activa; maer sommige als gaen, komen, sernen, worden, zaiten, enz. worden alzoō wel of beter met het Verbum syn, als met het Verbum hebben geconjugeert. Ik ben gegaen, ik was gegaen, ik sou gegaen syn; ik ben gekomen, ik sou gekomen syn, zijnde gekomen; ik ben geslooven, ik was geslooven, ik sou geslooven syn, dat ik waere geslooven, geslooven zijn, zynde geslooven.

CON-

70 Nieuwe Nederduitsche
Participium futurum praeterito-misum.
Geschreeven zullende hebben.
Gerundium.
Schryvende.
Futurum participium.
Zullende schryven.

De verba, met eene prepositie samen gestelt, als aennemen, byzetten, doordringen, stellen in indicativo, een deel van den imperativus en in Coniunctivo de prepositie agter het Verbum, als, ik neem aen, ik zet by, Ik drong doór.

ONREGELMAETIGE CONJUGATIEN;

Dat is, dieten aanzien van het Praesens indicativi van de hier voorgestelde Regels atwyken, by voorbeeld, KONNEN.

INDICATIVUS.

Praesens.

- Ik kan.
- Gy kond.
- Hy kan.
- Wy kunnen.
- Gy kond.
- Zy kunnen.

MOÓGEN

- Ik mag.
- Gy moógt.
- Hy mag.
- Wy moógen.
- Gy moógt.
- Zy moógen.

Van het Verbum Pleëgen in den zin van woon syn, hebben wy het volgende alleen over gehouden.

Imperfectum Indicativi.

- Ik pleëg of Ik plagt.
- Gy pleëgt of Gy plagt.
- Hy pleëg of Hy plagt.
- Wy pleëgen of Wy plagten.
- Gy pleëgt of Gy plagt.
- Zy pleëgen of Zy plagten.

Pra-

C O N J U G A T I E

Van een *Verbum Reciprocum*.

I N D I C A T I V U S.

Præsens.

Ik vley my.
Gy vleyd u.
Hy vleyd zich.
Wy vleyen ons.
Gy vleyd u.
Zy vleyen zich.

Imperfectum.

Ik vleyde my.
Gy vleyde u.
Hy vleyde zich.
Wy vleyden ons.
Gy vleyde u.
Zy vleyden zich.

Perfectum.

Ik heb my
Gy hebt u
Hy heeft zich
Wy hebben ons
Gy hebt u
Zy hebben zich

Plusquam Perfectum.

Ik had my
Gy had u
Hy had zich
Wy hadden ons
Gy had u
Zy hadden zich

Futurum.

Ik zal my
Gy zult u
Hy zal zich
Wy zullen ons
Gy zult u
Zy zullen zich

Futurum præterito-missum.

Ik zal my
Gy zult u
Hy zal zich
Wy zullen ons
Gy zult u
Zy zullen zich

Incertum.

Ik zou my
Gy zoud u
Hy zou zich
Wy zouden ons
Gy zoud u
Zy zouden zich

Incertum Compositum.

Ik zou my
Gy zoud u
Hy zou zich
Wy zouden ons
Gy zoud u
Zy zouden zich

I M P E R A T I V U S.

Laet ik my vleyen.
Vleyd u.
Hy vleyde zich of laet
hy zich vleyen.

Vleyen.

Gevleyd hebben.

Vleyen.

Gevleyd hebben.

Laeten wy ons vleyen.

Vleyd u.

Laet zy zich vleyen.

C O N J U N C T I V U S.

Præsens.

Dat ik my vleye.
Dat gy u vleyd.
Dat hy zich vleyde.
Dat wy ons vleyen.
Dat gy u vleydt.
Dat zy zich vleyen.

Imperfectum.

Dat ik my vleyde.
Dat gy u vleyde.
Dat hy zich vleyde.
Dat wy ons vleyden.
Dat gy u vleydt.
Dat zy zich vleyden.

Perfectum.

Dat ik my hebbe
Dat gy u hebt
Dat hy zich hebbe
Dat wy ons hebben
Dat gy u hebt
Dat zy zich hebben

Plusquam Perfectum.

Dat ik my hadde
Dat hy u had
Dat hy zich hadde
Dat wy ons hadden
Dat gy u had
Dat zy zich hadden

Gevleyd.

Gevleyd.

Futurum.

Dat ik my mag
Dat gy u moogt
Dat hy zich mag
Dat wy ons moogen
Dat gy u moogt
Dat zy zich moogen

I N F I N I T I V U S.

Præsens.

Zich vleyen.

Præteritum.

Zich gevleyd hebben.

Futurum.

Zich te zullen vleyen.

Futurum præterito-missum.

Zich gevleyd te zullen

hebben.

Participium præsens.

Zich vleyende.

Participium præteritum.

Gevleyd.

*Participium præteritum**Compositum.*

Zich gevleyd hebbende.

Futurum Participium.

Zich zullende vleyen.

*Participium futurum præ-**terito-missum.*

Zich gevleyd zullende

hebben.

Gerundium.

Zich vleyende.

Niemand verwondere zich, dat wy de woorden *vleyd* en *gevleyd* met eene *d* in plaetse van eene *t* sluyten; het welke tegens onze grondregels

Spraak-konst. **ven**, het is geweest, het zal zijn, het zullen zijn, enz. Zoo gaet het ook met het woorden **daer**, **daer valt**, **daer vallen**, **daer viel**, **daer vielen**, **daer zal vallen**, **daer zullen vallen**, enz.

ZESDE HOOFDSTUK

VAN DE ADVERBIA.

Het geene de *Adjectiva* zijn ten opzichte van de *Substantiva*, dat zijn de *Adverbia* ten aanzien van de *Verba*, wyzende verscheide omstandigheden aan; voor eevit van plaats; als, waer? hier, daer, boren, beneden, enz.

Ten tweeden, van tijd; als, wanneer? gisteren, morgen, vroeg, laet, nu, haest, voortaan, ooft, alsdan, somtijds, zelden, altijd, geduerig, dikwils, enz.

Ten derden, van getal; als, hoe dikwils? eens, tweemaal; driemaal, viermaal, ten eersien, ten tweeden, enz.

Ten vierden, van boereelbejd; als hoe veel? weinig, veel, genoeg, al te veel, allengskens, meer, zeer, byna, ten minsten, ten hoogsten, enz.

Ten vyfden, van bevestiging en van loochening; als ja, zekerlijk, geerne, waarlijk, neen, geenzins, niet, nergens, enz.

Ten zesden, van vergelyking; als aldus, zoo, evenzoo, van gelijken, enz.

Ten zevenden, van boedanigbejd; als *Wyselyk*, *Kragtelyk*, *sterkelyk*, en ontebaere andere, die van de *Adjectiva* worden gemaakt; zelfs de *Adjectiva* dienen, zonder de minste verandering in hunne terminatie te maeken, voor *Adverbia*; als in deezze voorbeelden bykt: *August-*

74 *Nieuwe Nederduitsche* regels schynt te zondigen: men zy indagtig, dat dit *Verbum* altyd voor-deezen in het *presens* *infinitivi* vleysden heeft gehad, waer voor men nu vleysen zegt; van dit oorspronkelyk woord vleysden is vleysd en gevoeld afgestamt, waerom wy er de *d* in gelaeten hebben.

ONPERSONEELE CONJUGATIEN

Met het woordeken **MEN.**

INDICATIVUS.

IMPERATIVUS.

CONJUNCTIVUS.

PRESENS.

FUTURUM.

PERFECTUM.

PLUQUAM PERFECTUM.

FUTURUM INCERTUM.

COMPOSITIVUS.

PERSONALIS.

VERBUM.

CONJUGATIO.

PERSONAE.

VERBI.

CONJUGATIONIS.

PERSONAE.

VERBI.

CONJUGATIONIS.

PERSONAE.

VERBI.

CONJUGATIONIS.

PERSONAE.

VERBI.

CONJUGATIONIS.

PERSONAE.

VERBI.

CONJUGATIONIS.

PERSONAE.

VERBI.

CONJUGATIONIS.

PERSONAE.

VERBI.

CONJUGATIONIS.

PERSONAE.

VERBI.

CONJUGATIONIS.

Nieuwe Nederduijtsche Augustinus heeft de vyanden der genade *bestig* bestreden.

Melania heeft *ootmoedig* haere intrede binnen *Nola* gedaen.

Julianus heeft *ellendig* zyn leéven afgeleyt. Dat alzoo wel gezeyt is als *bestiglyk*, *ootmoediglyk*, *ellendiglyk*.

ZEVENDE HOOFDSTUK

VAN DE PRÆPOSITIEN.

DE *Præpositie* is gelyk' eenen band, om de andere deelen van eenetede aen een te binden; als in deéze spreuk; ik sta *voór* de deur, Artikel, *deur* een *Verbum*, *de* eenen de leden doór een *Substantivum*, welke verſcheyden worden gebragt.

Eenige *Præpositien* regeéren den *Genitiuus*; als *Ten tijde* des Keyzers Augustus
In't midden des Oorlogs
Maer het meestendeel vereyscht den *Accusatiuus*;

als,
In de wereld
Tot Roomen

Buyten de Stad
Op den eerſten dag der weeke

Boven de zon
Onder de maen

Voór het Leger
Doór der vyanden geweld

Agter de muer
Bij den Koning

Sedert de geboórtte Christi

Met

Spraek-konst.

Met verlos

Tegen myn gevoelen
Volgens de Reden

ACHTSTE HOOFDSTUK

VAN DE CONJUNCTIEN.

DE *Conjunctien* dienen zoo wel als de *Præpositien* tot den samenhang der Rede, met dit verschil, dat zy meer tot het aeneenknoopen der *Verba*, en de *Præpositien* meer tot de *Nomina* worden gebruykt. Wy verdeelen de zelve in twee *Classen*: de eerste, die den *Indicatiuus*, en de tweede, die den *Conjunctiuus* vereyscht.

De *Conjunctie dat* is de noodigste van alle; alzoo zy niet alleen eene *Conjunctie* van zich zelve is, maer ook agter het meestendeel der zelve word gezet; als, *alhoewel dat*, *in geval dat*, *gezien dat*, enz. Nogtans moet men bekennen dat het beter is de zelve daer af te laeten, indien den zin zonder haer kan bestaen: wy zullen er in het volgende deel, daer de *syntaxis* verhandelt word, nog van spreekken.

De *Conjunctie dat*, alleen tusschen twee *Verba* staende, regeert den *Indicatiuus*: By Exempel, ik zie *dat* hy mynen Vyand is, ik wist niet *dat* hy zoo geleert was, ik geloof niet *dat* hy die moeyte *zal* willen neémen.

Maer als het eerste *Verbum* eenen *wensch* of een *verlangen* inhoud, moet de *Conjunctie dat* den *Conjunctiuus* regeéren; als, myne begeerte is *dat* hy zich *kwyte* van zyne pligt, God gevee *dat* hy te Roomen mag *zijn*, Hy verlangt *dat* ik *my bekeere*.

De *Conjunctien* die den *Indicatiuus* regeéren, zyn 5

Als

Als hy *éft*.
 Indien hy *komt*.
 Zo hy *wilt*.
 Is 't zaake dat hy *word*.
 Alhoewel hy *is*.
 Zoo als ik *inkwam*.
 Toen ik *ingong*.
 Want 't *is waer*.
 Om dat hy *geloof*.
 Aengezien ik *weet*.
 Nu hy *ereeft*.
 Terwij hy *leeft*.
 Sedert dat ik *studeer*.
 Nauwelijks denk ik er *aen*.

De volgende *Conjunctien* regéeren den *Conjunctivus*;

Op dat ik *serve*.
 Wat hier van *zy*.
 'T zij ik *spreke* of dat ik *zwijge*.
 In geuille dat ik *bedde*.
 Eer ik *spreke*, *enz*.

N E G E N D E H O O F D S T U K

V A N D E I N T E R J E C T I E N .

DE *Interjectien* zyn woóden, die de *hartstogte* en de *bewégingen* der *ziele* te kennen gééven.
 In *blyfschap* gebruykt men, *Ha! Goed! Zoo!*
 In *droefteyd*, *Ach! Heleas! ay mij! wee mij!*
 In *afteer*, *soey! soey dan!*
 Om *moed te geeven*, *sa! sebey moed! kom aen! luytig! toe dan!*
 Om te roepen, *hem! Pst! holla!*

D E R D E D E E L

H A N D E L E N D E

V A N D E S T N T A X I S O F S C H I K K I N G D E R W O O R D E N .

E E R S T E H O O F D S T U K .

Overeenkomst van Substantiva en al wat daer by voort.

GN het zelve *Genus*, in den zelve *Numerus* daer een *Substantivum* infaet, moet ook den *Artikel*, het *Adjectivum*, het *Pronomen*, het *Participium*, met een woord, alles wat by het *Substantivum* hoort, gezet worden. Men moet dan zeggen, den *Zaligmaker der wereld*, de *svaeten der zonne*, de *liefde der moeder*; en niet gelyk veelé doen, *des werelds des Zons*, *des Moeders*; om dat *Wereld*, *Zon*, *Moeder*, van het *femininum* zynde, eene *femina declinatie* vereyffchen. Maer veelé grooter is die *mitgen* is, te weeten, een *femininum* en veeltyds een *Neutrum Adjectivum* by een *Substantivum Masculinum* te voegen. Zoo zeggen zy *Macedonien heeft een groote Koning voort gebragt*. Den *Troyaenschen kryg heeft menig braef krygsmán om hals geholpen*. Daer men.

men, alzoó die woorden van 't *Masculinum* zyn, noodzaakelyk moet zeggen *eenen grooten koning, menigen braven krijgsmán*, enz.

'T is waer, de *Poëten* binden zich zoo naeuw aan deezen regel niet; maer daer is geen gevolg voor *onrym* uyt te trekken, alzoó hun om de maet en klank hunner *versen* veële dingen toegelaeten zyn, die men buyten *rym* niet volgen mag.

De *Verba* die twee *Nominativos* regeeren, als zyn, B. E. *weézen, worden, noemen, schynen, denken, agten*, maeken eene uytzondering aan onzen regel. Want den tweeden *Nominativus*, wel te verstaen als er geen *Substantivum* by dien tweeden *Nominativus* word uytgedrukt, nooyt in *Genere* & *numero* met den eersten over een moet komen; maer altyd in 't *Neutrum* en in *Singulari* word gestelt. B. E. *Roomen* wierd door den val van *Carthago* *Magtig*. *Cæsar* was *beerscheutig*. De eerste *Christenen* agten zich *gelukkig* voor *Christus* hun bloed te vergieten.

Ik zeg als er geen *Substantivum* by den tweeden *Nominativus* word uytgedrukt, want als dan grypt onzen regel plaets, B. E. *Cæsar* was *eenen onvergelykelyken Veldheer*.

Roomen wierd, nae 't verdeigen der *Synische* en *Egyptische* *Koningen*, *de magtigste beerschappye* die de aerde tot dien tyd toe had gezien.

De eerste *Christenen* agten zich *Christi getrouwe Naervolgers*, wanneer zy deel aan den *Kelk* zyns lydens hadden.

T W E E D E H O O F D S T U K

SCHIKKING DER PRONOMINA.

W Y zullen het gebruik der voornacmfte *Pronomina* met eenige Voóbeelden ophelderen.

I. Ar-

I. A F D E E L I N G.

Personéle.

W Ie zal ooyt dat wild Peérd kunnen temmen? ik antwoorde, *Alexander*. Zyt *mys* gedagtig, Heere, als gy in uw Ryk zult gekomen zyn.

Bonifacius had het *aen sich zelve* te wyten, dat de *Wandaelen* *Africa* overheerden.

Vervolg *my* niet, op dat ick niet gedwongen worde *u* te doórsteéken; *zyde* *Abner* tot *Azaël*.

Gaet *van my*, Heere, want ick ben een zondig mensch.

II. A F D E E L I N G.

Poffiva.

M *In* huys is een huys des Gebeds.

De *Godelooze* *Simon* en *Joannes* hebben door *hunnen* vreedten *borgeroolog* *Jerusalem* meerder ellende, als de *Romeynen* zelve deéden, aengedaen.

Sultan Amurat, ziende in den slag van *Warna* *de zyne* by na verwonnen, trok het verbond, dat de *Christenen* met hem gemaekt, en ontydig gebroken hadden, uyt *zyn* kleed; en riep, *zyne* oogten ten Hemel slaende, daer is, ó *Jesus*, het verbond, dat *uwe* *Christenen* met *uwen* naem bezwoóren hebben; zyt gy *God*, zoo vreek den *inaed* dien zy *u* en *my* hebben aengedaen.

Voor het *Poffivum* *zynen*, *zyne*, *zyn*, en *haeren*, *haere*, *haer*, word dikwijs het woórdeken *deszelfs* gebruykt; als B. E. *Pulcheria* tot de grootte zacken bekwaam, heéft haeren *Droeder* opgevoed, en *deszelfs* waggelend *Ryk* met sterke *schouders* ondersteunt.

F

III. A F-

III. A F D E E L I N G.

Demonſtrativa.

NEém dit Land, *deſze Stad*, dit volk onder uwe beſcherming.
De géne, die hunne driſten temmen, zyn meeder eer, dan die een Koninkryk winnen, weêrdig.
 Dit is myn Lichaem.

IV. A F D E E L I N G.

Interrogativa.

WIe riep de Mooren in Spanjen? *Julianus die van den Koning Rodericus de hoogſte ſmaad geleeden had.*
Welken Veldheer, of *wat voor eenen Veldheer*, of *wat Veldheer* heeft ooyt *Céſar* in wakkerheyd te boven gegaeen?
Wie geeft de kroonen der aerde, als God?
Wat is dat? *zeyden de Iſraëlieten* toen 't manna de *eerſte keer van den Hemel viel.*

Wat baete het *Athalia* het Koninklyk Huys van *Juda* uyt te roeyen, daer haeren Vrecker in den Tempel wierd opgevoed?

Waar van ſpreekt gy?

Uyt wat landaerd zyn de *Hollanders* geſprooten?
Van wat gevoelen zyt gy?

Uyt *deſze* Exempelen blykt dat men *van wat*, uyt *wat*, enz. gebruykt als een *Subſtantium* word uytgedrukt, en dat men *waar van*, *waar uyt*, enz. moet zeggen als geen *Subſtantium* word vermeld.

V. A F D E E L I N G.

Van de Relativa.

DEn Koning *Herodes*, *die* of *den welken* *Jouanis* deed onthooken.

De moedige *Clelie*, *die* of *de welke* den *Tyber* overzwom.

Het kleed van *Codrus*, *dat* of *het welke* met zyn bloed geverwt de *Athenen* wierd vertoont.
Epiſtetus welkens, of *diens*, of *wiens* aerde lamp voor dryduyzend drachmen is verkogt.

Den *Céſar Galerius aen den welken* of *aen wien* of *wien* *Diocletianus* het Ryk had afgeſtaen.

VI. A F D E E L I N G

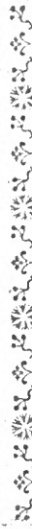
Van de Indeſinita.

IMand moét vraegen waerom *Henrik* den 8. de waere Kerk, te voóren door hem zoo heerlyk verdedigt, verlaſten heeft?

Niemand betoonde ooyt meer ſtandvaſtigheyd en gedult, dan *Job*.

By geen der tien Geboden heeft God *eenige* beloften willen voegen, dan alleen by dat, door het welke *de kinderen* de gehoorzaemheyd aenbevolen word.

Waar worden nu *zulke* vrienden als *David* en *Jonathas* gevonden?

DERDE HOOFDSTUK

SCHIKKING DER VERBA.

IEder *Verbum* heeft voor zich eenen *Nominativus*, waer door het word geregeert; dat is die zentoot of het *Verbum* in de eſſte, tweede, of derde *Perſoon* in *ſingulari* of in *plurali* moet ſtaen; als, *ik zie* den Hemel geopen. *Gy ſterft* voor my de dood. *De berg Hecla* weypt 20 mylen verre, vlam, rook, ſteenen en aſſche uyt. *De meeste Philoſophen* gelooven, dat *de zon* in't midelpunt der wereld onberoerlyk ſtaet.

De woórdekens *ik*, *gy*, *de berg Hecla*, doen zien

zien dat de Verba *zie*, *sterf*, *werpt*, in de eerste, tweede en derde Persoon van *singularis* staen; daer in het laeste voorbeeld de meeste *Philosophen* den derden persoon in *plurali* van het Verbum gelooven vereyfschen.

Alles wat by den *Nominativus* hoort moet daer onmiddelyk by gezet worden; by voorbeeld:

Den Keyzer *Constantius*, die geene verre uyt-zigt had om listen te ontdekken, geloofde, dat den Bisschop *Valens* het verslaen des vyandyken Legers door Goddelyke openbaering wist.

Die geene verre uytzigt had om listen te ontdekken, word gezeyt van den Keyser *Constantius*, die den *Nominativus* van 't Verbum geloofde is, zoo moet het ook in de *constructie* daer niet van afgescheyden worden.

I. A F D E E L I N G.

Casus der Activa.

DE Verba *Activa* regeeren den *Accusativus*; als, God wederstaet de Hooverdygen. Meer dan dertig Paulen hebben in dryhonderd jaeren tyds hun bloed voor Christus gestort. Egypten heeft in de vervolging van *Diocletianus* 40000. Martelaers geelt.

Den *Accusativus* word agter het Verbum gezet; maer hier in dient het volgende onderhouden te worden. Eerst, als'er een *Relativum*, *Adverbium* of *Conjunctie* voörgaet, moet den *Accusativus* voor het Verbum staen: B. V. de kinderen die de studie lief hebben. Wanneer de Zon den rand der aerde met haere goude straelen borduert. Om dat Israël myne wetten onderhoud.

Ten tweeden, als het Verbum in eenen *gecomponeerden* tyd staet, moet den *Accusativus* gemeenelyk agter het eerste en voor het tweede deel van

van 't Verbum komen; zoo ook wanneer 'ertwee Verba in eenen zin zyn, B. V. *Curet den vyfden heeft de Fortuyn, eer sy hem geheel den rugge keerde*, verlaeten. Theest *Christus* belieft 7. *Sacramenten* in te stellen.

Behalven den *Accusativus*, die de eyge *Casus* van de Verba *Activa* is, regeeren zy dikwils nog eenen anderen, als den *Dativus*, B. V. *Franciscus* den I. gaf in den slag van *Pavia* zynen degen naer eenen dapperen tegenstand aan *Lanoy* over.

Het woórdeken *aen* teeken van den *Dativus* word uytgedrukt, als men den *Accusativus* voor den *Dativus* zet; als, God geeft zyne genaede aen de ootmoedigen; maer als men den *Dativus* voor den *Accusativus* stelt, word het woórdeken *aen* beter agtergelaeten. B. V. *Godt* geeft den ootmoedigen zyne genaede.

II. A F D E E L I N G.

Casus der Passiva.

DE Verba *Passiva* regeeren den *Ablativus*, of wel den *Accusativus* met de *Prepositie* door, by voorbeeld, den vreedén Jood *Domotus* wierd van den Godvruchtigen Koning. *Elesbaän* met meest alle zyne bloedverwanten gevangen en gedood. Roomen is tot straf haerer *Afgoderyen* door de *Barbaeren* tot verscheyde reyzzen geplundert, en met Pest, hongersvloed en andere plaegen gekweld geweest. *Egypten* word, in plaecse van *Regen*, door de overloeyingen van den *Crocodil*-draggenden *Nyl* besproeyt.

III. A F D E E L I N G

Casus der Neutra.

DE Verba *Neutra* worden veel tyds van eene *Prepositie* gevolgt. B. V. *Heli* viel op het hooren van

Nieuwe Nederduytsche
van de nederlaeg der Israëlieten van zynen stoel, en
brak den hals.

Alexander van Macedonien trok uit Europa in Asia,
Den Donau begint in 't Graefschap Furstenberg,
loopt door Hongariën, Servien, Bulgariën, en vulten
laesten in de zwerete Zee.

IV. A F D E E L I N G.

Gebruik van den Infinitivus.

BY het gebruik van den Infinitivus moet men
bemerken, dat het zelve plaats heeft als twee
of meer Verba, door eene Conjunctie aen een ge-
bonden, eenen en den zelve Persoon tot Nomi-
nativus hebben, B. V. Ik meyn dat ik den oustien
ben. In dit voorbeeld is den Nominativus van het
Verbum meyn en van 't Verbum ben, den zelve
Persoon, daerom zegt, ik meyn den oustien te zyn.

Jacob dagt zynen Broeder te versoenen hem geschen-
ken voor af zendende : in plaetse van te zeggen.
Jacob dagt dat by zynen Broeder sou versoenen, enz.

V I E R D E H O O F D S T U K

Schikking van de andere deelen der Rede.

WY zullen alleen in weynige woorden de
overige Deelen der Rede atmaeken.

I. A F D E E L I N G.

Aetervia.

DE plaats, die de Aetervia in den samenhang
van eene Rede houden, is niet zeker be-
paelt; men zet de zelve of voor aen; als zeer
wonderlyk. handelt God met de menschen; of welon-
middelyk

Spraek-konst.

middelyk agter het Verbum, daer inderdaed hun-
ne natuerlykste plaats schynt te zyn; als, God
handelt zeer wonderlyk met de menschen; of wel ag-
ter aen; als, God handelt met den mensch zeer won-
derlyk.

II. A F D E E L I N G.

Prepositien.

NAdien wy in het voorgaende deel de Casus
der Prepositien verhandelt hebben, zullen wy
daer hier niet meer van spreken; maer daer zyn 'er
sommige die in de Substantiva Neutra somtydts
eenen anderen Ablativus regeeren, als die wy in
de Declinatie beschreëven hebben; te weeten,
met de letter e by den Nominativus te voegen.
Zulke zyn

van.

Prins van den Bloede.

Vader van den Huys.

Verloft ons van den kwaede.

in.

Gods zoon heeft in den Lichaems geleeden.
In den beginne was het woord.

uyt.

Uyt den Lande verdryven.

Uyt den Ryke stooten.

ten.

In het beleg van Jerusalem kwaemen ten deele
door 't zweënd der Romeynen, ten deele door de
Razerny van dry inlandische Kadien, en ten deele
door hongersnood elfhonderd-duyzend menschen
om hals.

Daer zyn ook eenige, doch weynige Substantiva
van het Masculinum en Femininum die dien zeld-
zaemen Ablativus vereytschen; als, ten balver we-
ge; ter Tafel gezeten, in dien tyde seyde Jesus tot
zync

Nieuwe Nederduytsche
zijne Discipelen; gekomen zynde ter plaats Golgotha
genaemt enz. Wy zullen in het voor by gaen aan-
merken, dat ten voor het *Masculinum* en *Neutrum*,
en ter alleen voor het vrouwelyk dient.

III. A F D E E L I N G.

Conjunctien.

De regte plaats der *Conjunctien* is voor de *Nominatius* van het *Verbum* daer zy by hoó-
ren; by voorbeeld.

De Israëlitien wilden hun gemor niet staeken, alhoewel zy zagen hoe zigbaer God hunnen beschermmer was. Koning Baldewyn van Jerusalem heeft met 240 mannen, op de Sarracynen, niet tegenstaende zy 20000 sterk waren, eene becrijke zege bevochten.

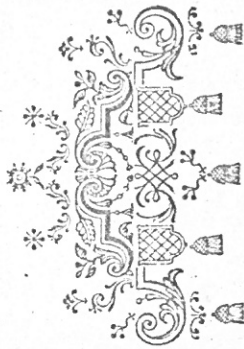
Polijbius bedroog sach niet, als wanneer hy voozeyde, dat Roomens vrybejd haest in eene soort van slaverny zon veranderen; aengezien die verandering naderhand te wege is gebracht.

In deéze voorbeeldten ziet men ook dat het goed is het woórdeken *dat*, van de conjunctien die den *Indicativus* regeeren, want in de andere heeft dit geene plaats, af te laeten.

De hedendaegsche schryftrant is zonder dat lam, las en magtelooos genoeg, al gaen wy die doór geene onnoodige woorden verlangen, al herhaelen wy niet tot verscheyde reyzen eene noodelooze *Conjunctie*, die de minste klactheyd noch bevalligheyd niet aen de rede by brengen kan. Daer zyn nog wel middelen genoeg, om alle lamheyd uyt den styl te bannen, en onze tael zoo vloeyend, kort en kragtig als enige andere te schryven; maer dat is buyten ons bestek, en zoude meer naer eene *Rhetorica*, als naer eene spraek-konst gelyken. Nogtans, indien den leez-

zer

zer onzen geringen arbejd niet verfmaced, beloo-
ven wy de pen daer eens voor op te neémen,
en onze aanmerkingen deswegens onder zyne
keurige ooggen te brengen. Hier korten wy onze
zeylen in, onder vuerige begeerte dat dit werk,
zoo niet aengenaem aen de geleerde, ten minsten
nut en dienstig voor de Jeugd, tot wiens beste
wy geéme alle zorg en vlyt besteeden, strekken
mag.

TAFEL.

EERSTE DEEL

HANDELENDE VAN DE SPELLING.

EERSTE HOOFDSTUK.

Van de Vocaelen, Diphthongen en Triphthongen.

- I. Afdeeling. *Van de Vocaelen.*
- II. Afdeeling. *Van de Diphthongen.*   *ibid.*
- III. Afdeeling. *Van de Triphthongen.*   *ibid.*

TWEEDE HOOFDSTUK.

Van de Medde-klinters.

6.

DERDE HOOFDSTUK.

Van de Gelijksteekens.

13.

VIERDE HOOFDSTUK.

Van de gelijklydende Woorden, maer die in de Spelling verschillen.

15.

TWEEDE DEEL.

INHOUDENDE DE REGELS DER
SPRAEK-KONST.

EERSTE HOOFDSTUK.

Van de Deelen der Rede.

21.

TWEEDE

T A F E L.

- TWEEDE HOOFDSTUK** 22.
Van de Nomina.
 I. Afdceeling. *Verdeeling der zelve.* ibid.
 II. Afdceeling. *Van den Singularis en Pluralis.* 24.
 III. Afdceeling. *Van de Geslachten.* ibid.
 IV. Afdceeling. *Van de Declinaten.* 25.
 V. Afdceeling. *Van de Gradus Comparationis.* 26.
 VI. Afdceeling. *Van de Diminutiva.* 28.

DERDE HOOFDSTUK ibid.
Van de Artikels.

VIERDE HOOFDSTUK 37.
Van de Pronomina.

- I. Afdceeling. *Van de Personelle Voornaemen.* 38.
 II. Afdceeling. *Van de Possessiva.* 40.
 III. Afdceeling. *Van de Demonstrativa.* 42.
 IV. Afdceeling. *Van de Interrogativa.* ibid.
 V. Afdceeling. *Van de Relativa.* 43.
 VI. Afdceeling. *Van de Indefinita.* 44.

VYFDE HOOFDSTUK ibid.
Van de Verba.

- I. Afdceeling. *Verdeeling der Verba.*
 II. Afdceeling. *Van den Modus.* 45.
 III. Afdceeling. *Van de Tempora.* 46.
 IV. Afdceeling. *Van de Persoonen.* 47.
 V. Afdceeling. *Van de Auxiliaria.* 50.
 VI. Afdceeling. *Van het maken der Tijden.* ibid. 57.

ZESDE HOOFDSTUK 75.
Van de Adverbia.

ZEVENDE HOOFDSTUK 76.
Van de Praepositien.

T A F E L

- ACHTSTE HOOFDSTUK** 77.
Van de Coniunctien.
NEGENDE HOOFDSTUK 78.
Van de Interiectien.

DERDE DEEL.

HANDELENDE VAN DE SYNTAXIS OF
 SCHIKKING DER WOORDEN.

EERSTE HOOFDSTUK.
*Overeenkomst van Substantiva en al
 wat daer by boort.* 79.

TWEEDE HOOFDSTUK 80.
Schikking der Pronomina.

- I. Afdceeling. *Personelle.* 81.
 II. Afdceeling. *Possessiva.* ibid.
 III. Afdceeling. *Demonstrativa.* 82.
 IV. Afdceeling. *Interrogativa.* ibid.
 V. Afdceeling. *Van de Relativa.* ibid.
 VI. Afdceeling. *Van de Indefinita.* 83.

DERDE HOOFDSTUK ibid.
Schikking der Verba.

- I. Afdceeling. *Casus der Activa.* 84.
 II. Afdceeling. *Casus der Passiva.* 85.
 III. Afdceeling. *Casus der Neutra.* ibid.
 IV. Afdceeling. *Gebruik van den Infinitivus.* 86.

VIERDE HOOFDSTUK.
*Schikking van de andere Deelen der
 Rede.*

- I. Afdceeling. *Adverbia.* ibid.
 II. Afdceeling. *Praepositien.* 87.
 III. Afdceeling. *Coniunctien.* 88.

GOED-K E E R I N G.

Ebbe met aendagt gelezen een gefchreven Werksken, voerende voor Tytel: NIEUWE NEDERDUYTSCH E S P R A E K - K O N S T , en hebbe waerelyk bevonden, dat deze Konste hier zeer konstig, met schoone regels en goet oordeel word verhandelt. 'T en zal niet alleen enen grooten hulp-middel zyn aen School-meesters en Meesterffen om de Letter-konst, of het lezen en schryven aen de jonge jeugt in den grond wel te kunnen leeren; maer het zal ook dienen aen geleedere persoonen, om onze taele, die van veële tot nog toe geagt is als een taele zonder regel, nu voortaan volgens goede en wel gegronde regels te doen gebruyken, en in de zelve hun wootden met eyge letters, en hun zinnen met goeden schik van woorden zoo cterelyk doen op te stellen, dat hunne schriften by gevolg zullen aengenaem zyn aen alle lezers, en ook onze tael, die van haer zelve woord-ryk is en vol-zinnig, aen geen andere taele zal moeten wyken, om, wat het ook zy, kragtelyk uyt te drukken en klearelyk te doen verstaen. En Gemerkt men in dit werksken niets en ontmoet het gene het Geloof of de goede zeden zou konnen kwetzen of iemand benadeelen, zal het mogen gedrukt worden, profytelyk het licht zien, en zoou ik niet en twyfel, van alle wel-meynende ieveraers der Vlaemsche Tael in dank anveirt worden. Gegeven den 1. April 1761.

P. Verheyen S. T. L. Plebaen der
Cath. L. C.

PRIVILEGIE.

MARIA THERESIA, by de gracie Gods, Rooms Keyzerinne, Koninginne van Hongariën en Bohemen, &c. Aerts-Hertoginne van Oostenryk, Hertoginne van Bourgondien, van Brabant &c. heeft toegeslaen aen JOANNES GRANGE alleen te mogen drukken het Boek geintituleert: *Nieuwe Nederduytsche Spraek-konst, door J. des Roches.* Verbiëdende aen alle andere Boek-drukkers en Boek-verkoopers het zelve Boek te mogen drukken, of eiders gedrukt zynde, in deēze Landen te brengen ofte verkoopen, op verbeurte der zelve Boeken, en daer en boven te vervallen in de amende van dertig Rijnsh-guldens voor ider Exemplair, zoo als breeder blykt by de opene brieven daer van gegeēven te Brussel den 11. November 1761.

Was geteekent

J. J. Hofmeester.

L'Alm. Back hoort her

Van Maria Joanna

Ludovica De Bunnie

Den 18. December

1778

~~1778~~

2505